

**INFORMACJA RADY MINISTRÓW
O REALIZACJI W ROKU 2014
USTAWY
Z DNIA 9 CZERWCA 2011 r.
O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE
PIECZY ZASTĘPCZEJ
(Dz. U. z 2015 r. poz. 332)**

WARSZAWA 2015 R.

I. Wprowadzenie	3
II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny	5
1. Asystent rodziny.....	5
2. Placówki wsparcia dziennego.....	8
3. Rodziny wspierające.....	9
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej.....	9
1. Rodzinna piecza zastępcza	11
a) Struktura.....	11
b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	15
c) Świadczenia dla rodzin zastępczych.....	19
d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej.....	24
e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.....	24
2. Instytucjonalna piecza zastępcza	25
a) Struktura.....	25
b) Wydatki	30
IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą.....	30
V. Adopcja	32
1. Ośrodki adopcyjne.....	32
2. Przysposobienie krajowe	34
3. Przysposobienie międzynarodowe	35
VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2014	36
1. Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy	36
2. Deinstytucjonalizacja i środki europejskie.....	36
VII. Wydatki na realizację ustawy w 2014 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy.....	38
VIII. Podsumowanie.....	40
Aneks.....	44

I. Wprowadzenie

Artykuł 189 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2015 r. poz. 332), zwanej dalej „ustawą”, zobowiązuje Radę Ministrów do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o realizacji ustawy w roku poprzednim wraz z wnioskami o sposobie i zakresie finansowania zadań wynikających z ustawy. Zgodnie z art. 239 pierwsza informacja o realizacji ustawy została przedstawiona do dnia 30 lipca 2013 r., natomiast kolejne roczne informacje są przedstawiane Sejmowi i Senatowi do dnia 31 lipca następnego roku kalendarzowego. Tym samym niniejsza Informacja o realizacji ustawy stanowi trzecią w kolejności analizę jej stosowania.

Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r. Kształtuje ona sferę działań państwa wobec rodzin mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które skutkują zagrożeniem lub umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.

Ustawa reguluje zagadnienia dotyczące:

- 1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
- 2) rodzinnej pieczy zastępczej;
- 3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- 4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
- 5) procedur adopcyjnych;
- 6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

W okresie sprawozdawczym miała miejsce 1 nowelizacja ustawy (ustawa z dnia 25 lipca 2014 roku o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1188)), która dotyczyła następujących zagadnień:

1. Wprowadzono przepis nakładający na podmioty realizujące zadania wynikające z ustawy obowiązek wysłuchania dziecka i uwzględniania jego zdania, jeżeli jego wiek i stopień dojrzałości na to pozwalają. Nastąpiło zatem wzmocnienie podmiotowości dziecka podczas podejmowania decyzji jego dotyczących np. przysposobienia.
2. Zmniejszono liczbę rodzin, z którymi asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę z 20 do 15. Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Dla prawidłowej realizacji jego zadań konieczne jest zapewnienie optymalnej liczby rodzin, z którymi może w tym samym czasie skutecznie prowadzić pracę.
3. Wprowadzono przepis zapewniający wsparcie asystenta rodziny dla małoletniego rodzica, który opuszcza młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii, schronisko dla nieletnich lub zakład poprawczy.
4. Zmniejszyła się liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, które mogą w tym samym czasie pozostawać pod opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej z 30 do 15. Zmiana ta prowadzi do wzmocnienia wsparcia rodzinnych form pieczy zastępczej, zapewni także możliwość częstszej obecności przedstawiciela organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych oraz rodzinnych domach dziecka.
5. Wprowadzono wymagania lokalowe i sanitarne w stosunku do wszystkich placówek wsparcia dziennego – bez względu na podmiot, który placówkę będzie prowadził

(gmina, powiat, podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta). Wymagania lokalowe i sanitarne zostaną określone w rozporządzeniu ministra właściwego do spraw rodziny wydanym w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia.

6. Nałożono obowiązek uzyskania przez kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, oprócz zaświadczenia lekarskiego o stanie zdrowia, wystawionego przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej także opinii o posiadaniu predyspozycji i motywacji wystawionej przez psychologa, który posiada co najmniej wykształcenie wyższe magisterskie na kierunku psychologia oraz 2-letnie doświadczenie w poradnictwie rodzinnym.
7. Wprowadzono obowiązek przekazywania przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, najpóźniej w terminie 18 miesięcy od dnia umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, do właściwego sądu wniosku wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem ostatecznego uregulowania jego sytuacji prawnej. Taki obowiązek spoczywa również na dyrektorze placówki opiekuńczo-wychowawczej.
8. Wprowadzono możliwość zatrudniania współmałżonka do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich. Małżonek, który nie pobiera wynagrodzenia z tytułu umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia rodzinnego domu dziecka może zostać zatrudniony jako osoba do pomocy.
9. Wprowadzono rezygnację z partycypowania przez dziecko umieszczone w pieczy zastępczej lub osobę, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej w wydatkach na pieczę z części własnego dochodu, tym samym w przypadku gdy dziecko lub osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej posiada dochód z tytułu alimentów lub renty rodzinnej nie będzie ona zarówno ponosiła częściowej odpłatności za pobyt w pieczy ani o część jej dochodu nie będzie zmniejszone świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej i w rodzinnym domu dziecka.
10. Umożliwiono umieszczanie małego dziecka, którego rodzicem jest małoletni przebywający w placówce opiekuńczo-wychowawczej w tej samej placówce. Zmiana miała na celu wsparcie małoletnich matek przebywających w jednostkach instytucjonalnej pieczy zastępczej. Uniemożliwiono tym samym rozdzielanie małoletniego rodzica od dziecka.
11. Rozwiązano problem tzw. blokowania miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przez dzieci umieszczone w tych placówkach, ale przybywające w różnych instytucjach zapewniających całodobową opiekę. W przypadku gdy dziecko jest umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej, ale przebywa w innej instytucji, wówczas w ewidencji placówki uwzględnia się wszystkie dzieci, a przekroczenie dopuszczalnej liczby dzieci w placówce wymaga uzyskania zezwolenia wojewody.
12. Wprowadzono mechanizmy zapewniające kontrolę zarówno wojewody nad realizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jak i kontrolę odpowiednio wójta, zarządu powiatu i zarządu województwa nad realizacją zadań własnych wykonywanych przez podmioty sprawujące pieczę zastępczą lub prowadzące procedury adopcyjne.
13. Wprowadzono szereg zmian w zakresie procedur przysposobienia dziecka. Zmianie ulega nie tylko sam proces kwalifikacji dziecka do przysposobienia, ale także procedura poszukiwania kandydatów do przysposobienia dziecka. Rozwiązane zostały również ważne kwestie związane z decyzjami o rozdzieleniu rodzeństwa i decyzjami o zasadności poszukiwania dla dziecka kandydatów poza granicami kraju.

14. Wprowadzono kompleksowe rozwiązania dotyczące sytuacji dzieci pozbawionych opieki rodziców a umieszczonych w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub zakładzie rehabilitacji leczniczej. Bieżącą pieczę nad tymi dziećmi powierza się kierującemu tymi jednostkami. Ustala się, że miesięczną opłatę za wyżywienie i zakwaterowanie dziecka ponosi powiat właściwy ze względu na miejsce urodzenia dziecka, a jeżeli nie można ustalić tego powiatu, właściwy do ponoszenia opłaty jest powiat miejsca siedziby sądu, który orzekł o umieszczeniu dziecka we wskazanych placówkach. Gmina właściwa ze względu na miejsce urodzenia dziecka partycypuje w kosztach opłaty ponoszonej przez powiat. Starosta sprawuje kontrolę nad jakością opieki sprawowanej przez zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze lub zakłady rehabilitacji leczniczej nad dziećmi pozbawionymi opieki i wychowania rodziców umieszczonymi w tych zakładach przez sąd. Osoba kierująca zakładem opiekuńczo-leczniczym, zakładem pielęgnacyjno-opiekuńczym lub zakładem rehabilitacji leczniczej, we współpracy z wyznaczonym przez starostę pracownikiem powiatowego centrum pomocy rodzinie, ocenia sytuację dziecka pozbawionego opieki i wychowania rodziców umieszczonego w tych zakładach przez sąd.
15. Zapewniono możliwość finansowania placówek wsparcia dziennego ze środków pochodzących z dochodów z opłat za zezwolenia na sprzedaż detaliczną i hurtową alkoholu. Ponadto przedłużono okres prowadzenia przez ministra właściwego do spraw rodziny programu na dofinansowania zadań własnych gmin i powiatu z zakresu realizacji zadań wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z 3 do 6 lat.

II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.

Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie:

- 1) placówek wsparcia dziennego;
- 2) rodzin wspierających.

1. Asystent rodziny

Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Może on zostać przydzielony rodzinie przeżywającej problemy opiekuńczo-wychowawcze na wniosek pracownika socjalnego lub na mocy decyzji sądu rodzinnego.

W 2014 r. zatrudnionych było ogółem 3 393 asystentów rodziny, tj. o 12,6% więcej niż w 2013 r. (3 012 asystentów), z tego 1 955 (tj. 58%) asystentów było zatrudnionych na umowę o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy oraz 1 438 (tj. 47%) asystentów zatrudnionych było na podstawie umów o świadczenie usług.

Tab. 1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2013 - 2014

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie			Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny	
	2013	2014	dynamika rok 2013 =100		2013	2014
Dolnośląskie	194	223	115	169	59	74
Kujawsko-pomorskie	203	211	104	144	69	76
Lubelskie	199	244	123	213	62	77
Lubuskie	122	131	107	83	89	94
Łódzkie	160	190	119	177	59	72
Małopolskie	226	241	107	182	79	85
Mazowieckie	360	402	112	314	62	76
Opolskie	56	67	120	71	56	69
Podkarpackie	157	194	124	160	64	79
Podlaskie	73	90	123	118	34	44
Pomorskie	198	234	118	123	91	94
Śląskie	254	299	118	167	64	75
Świętokrzyskie	123	143	116	102	80	89
Warmińsko-mazurskie	200	216	108	116	83	87
Wielkopolskie	289	291	101	226	75	80
Zachodniopomorskie	198	217	110	114	93	95
POLSKA	3 012	3393	113	2 479	69	79

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

Najwięcej asystentów rodziny działało w gminach województw: mazowieckiego, śląskiego, wielkopolskiego, natomiast najmniej w województwie opolskim, podlaskim, lubuskim. Jednakże największy odsetek gmin, w których powołano asystentów rodziny był w województwach: zachodniopomorskim, pomorskim i lubuskim.

Na zatrudnienie asystentów rodziny gminy wydały w 2014 r. ogółem ponad 92 859 tys. zł (68 380 tys. zł w 2013 r.), co oznacza wzrost w stosunku do 2013 r. o 36%. Gminy z własnych środków wydatkowały na ten cel 29 863 tys. zł (24 284 tys. zł w 2013 r.), co oznacza wzrost o 23% w stosunku do 2013 r. Kwota ta stanowi 32,16 % ogółu wydatków na ten cel w 2014 r. Wydatki z innych źródeł wyniosły 62 995 tys. zł., co oznacza wzrost o 43% w stosunku do roku 2013 (44 094 tys. zł).

Jednym ze znaczących źródeł finansowania zatrudnienia asystentów rodziny w 2014 r. były dotacje przyznane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w ramach „Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2014”. Na zatrudnienie asystentów rodziny przyznano z ww. programu dotację na kwotę łączną ponad 57,9 mln zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o ok. 55% (20,5 mln zł.). W 2014 r. dofinansowanie z budżetu państwa stanowiło 63% ogółu wydatków na ten cel. Dofinansowano w ramach tych środków zatrudnienie ponad 2,4 tys. asystentów (w 2013 r. – 1,2 tys. asystentów), tj. ponad 80% ogółu asystentów zatrudnionych

w 2014 r. Gros asystentów rodziny zatrudniały ośrodki pomocy społecznej (97%), natomiast inne jednostki organizacyjne gminy i podmioty działające na zlecenie gminy zatrudniały jedynie ok. 3% asystentów rodziny. Podobnie sytuacja przedstawiała się w roku 2013.

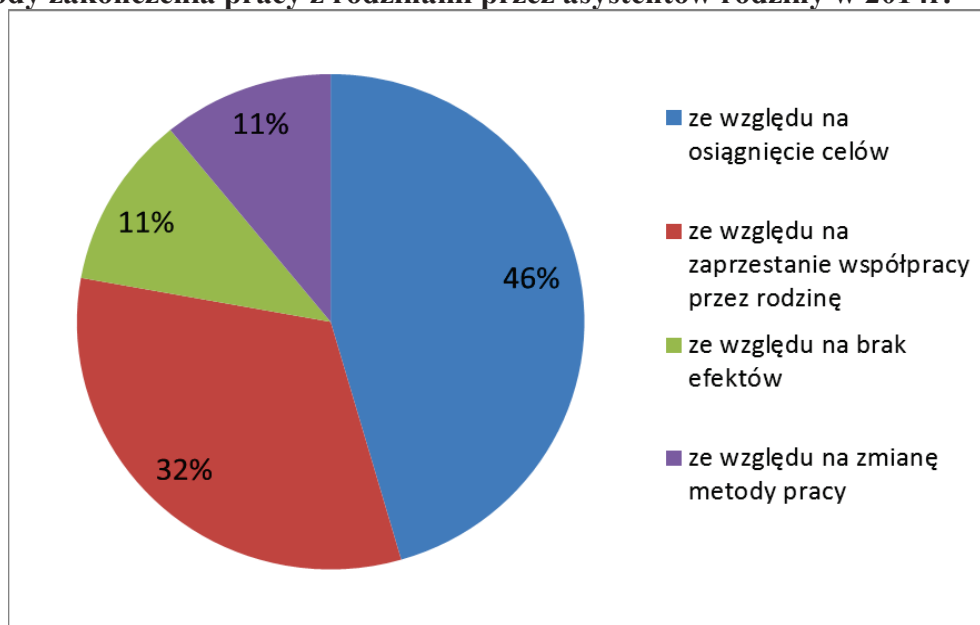
Ustawa przewiduje, że asystent prowadzi pracę z rodziną za zgodą danej rodziny, chyba że rodzina zostanie zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd. Zatem mogły mieć miejsce sytuacje, w których pomimo skierowania przez gminę do danej rodziny asystenta rodziny, rodzina mogła nie wyrazić zgody na współpracę.

Ogółem z usług asystentów rodziny skorzystało w 2014 r. 37 876 rodzin (w 2013 r. 31 506 rodzin), co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 20,2%, w tym 2 368 rodziny (tj. 6,2%) zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2013 oznacza to znaczny, bo o 56%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2013 r. było to 1 521 rodzin).

Spośród 37 876 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2014 r., dla 11 235 rodzin (co stanowi 30% i jest o 1 pkt procentowy mniej niż w 2013 r.) współpraca ta zakończyła się w 2014 r., w tym w 4 859 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w ponad 43% rodzin, z którymi zakończono pracę w 2014 roku.

Wg stanu na ostatni dzień roku 2014 przeciętnie jeden asystent rodziny miał pod opieką ponad 9 rodzin, i jest to podobna liczba jak w roku poprzednim.

Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w 2014r.

Jedną z dróg prowadzących do wykonywania pracy asystenta rodziny jest ukończenie szkolenia na asystenta rodziny lub studiów podyplomowych. Zakres programowy takiego szkolenia został określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny (Dz. U. Nr 272, poz. 1608). Programy szkoleń na asystenta rodziny są, zgodnie z ustawą, zatwierdzane przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej decyzją administracyjną. W 2014 r. wydano: 8 decyzji zatwierdzających ww. programy oraz 6 odmów podyktowanych faktem, iż nie gwarantowały one prawidłowego poziomu kształcenia asystentów rodziny.

2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, potrzebują pomocy w zakresie organizowania tym dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania, itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego.

W 2014 r. na obszarze całej Polski działało ogółem 1 558 placówek wsparcia dziennego, co oznacza wzrost o 30 placówek w stosunku do roku 2013 (1 528). Spośród ogółu placówek wsparcia dziennego, 754 (tj. 48,4%) były to placówki publiczne prowadzone przez gminy oraz 804 (tj. 51,6%) były to placówki niepubliczne prowadzone przez inne podmioty.

W 2014 r. do placówek wsparcia dziennego uczęszczało ok. 38 438 dzieci (w 2013 r. 38 192 dzieci), co oznacza utrzymanie liczby uczęszczających dzieci na tym samym poziomie.

Placówki wsparcia dziennego dzielą się na placówki opiekuńcze, specjalistyczne oraz pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawców.

W 2014 r. placówki typu opiekuńczego stanowiły 78% ogółu placówek wsparcia dziennego. Placówki specjalistyczne i pracy podwórkowej stanowiły odpowiednio 23% i 4% ogółu placówek.

W 2014 r. na prowadzenie placówek wsparcia dziennego samorzady gminne wydały ogółem 140 699 tys. zł (143 589 tys. zł w 2013 r.), co oznacza 2% procentowy spadek w stosunku do roku 2013, w tym, na placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina – 65 610 tys. zł (70 468 tys. zł w 2013 r.), co stanowi 47 % wydatków na ten cel w 2014 r.

Wyżej przedstawione dane odnoszą się jedynie do placówek wsparcia dziennego, które działają jako jednostki organizacyjne gminy, na zlecenie gminy oraz te, które uzyskały zezwolenie wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Dane nie obejmują placówek, które nie działały na zlecenie gminy ani nie uzyskały zezwolenia wójta. Na uzyskanie zezwolenia placówki te miały jeszcze czas do 1 stycznia 2015 r., co wiąże się z dochodzeniem przez nie do stanu, w którym spełnione będą wymagane ustawą standardy.

Jednakże nowelizacja ustawy przyjęta przez Sejm RP w dniu 25 lipca 2014 r. wprowadziła zmiany przewidujące wydłużenie terminu, w którym niepubliczne placówki wsparcia dziennego funkcjonujące na podstawie przepisów dotychczasowych powinny zapewnić dzieciom bezpieczne i higieniczne warunki pobytu. Nowy termin to 30 czerwca 2015 r., do tego czasu wójt powinien potwierdzić spełnienie tych warunków przez funkcjonujące placówki wsparcia dziennego. Powyższa nowelizacja wprowadziła także delegację do wydania rozporządzenia w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego.

Ponadto w 2014 r. działały 73 placówki wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 47 placówek prowadzonych przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.

Wydatki poniesione przez powiaty na funkcjonowanie ponadgminnych placówek wsparcia dziennego wyniosły w 2014 r. 9 608 tys. zł., w tym na placówki prowadzone przez

inny podmiot niż powiat wydano 2 831 tys. zł (co stanowi 29% wydatków samorządu powiatowego na ten cel w 2014 r.).

3. Rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może, przy współpracy asystenta rodziny, zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi czy rodzina zaprzyjaźniona. Rodzina wspierająca pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

W 2014 r. funkcjonowały 44 rodziny wspierające, co oznacza utrzymanie liczby rodzin na poziomie z 2013 r. Wydaje się, że gminy w dalszym ciągu z dużą rezerwą odnoszą się do tej formy usług dla rodzin wychowujących dzieci, mimo że rodzina wspierająca stanowi ważne narzędzie wsparcia w oparciu o potencjał lokalny. Rola tego narzędzia nie jest dostatecznie dostrzegana.

W 2013 r. pomoc rodzin wspierających, w większości przypadków, była krótkotrwała: 25 rodzin wspierających prowadziło pracę nie dłużej niż 3 miesiące, 11 nie dłużej niż 12 miesięcy. W 8 przypadkach wskazano, że dłużej niż rok. W 2014 r. z pomocy rodzin wspierających korzystało 49 rodzin.

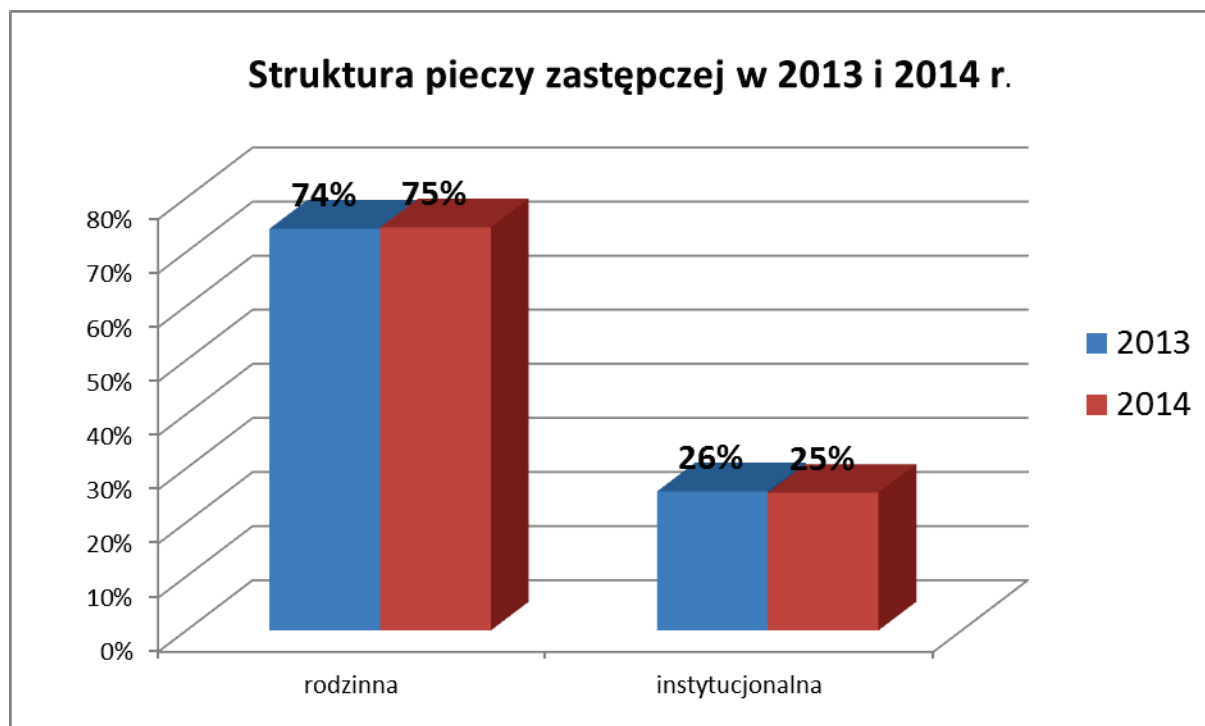
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej

Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną.

Dziecko, postanowieniem sądu, może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej:

- rodzinnej,
- instytucjonalnej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2014 r. wyniosła ogółem 77 348 dzieci, wobec 78 675 dzieci w 2013 r., co oznacza spadek o 1,7 %. Struktura wg form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej przedstawiała się jak 7:3, co obrazuje poniższy wykres i potwierdza utrzymanie pożądanej przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną.

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2013 - 2014

Wyszczególnienie	2013	2014	Dynamika 2013=100
Ogółem:	78 675	77 348	98,3
Rodzinną pieczy zastępczą	58 570	57 651	98,4
Instytucjonalną pieczy zastępczą	20 105	19 697	97,8

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

W I połowie 2014 roku z rodzin biologicznych do rodzinnych form pieczy zastępczej skierowanych zostało 4 024 dzieci (wobec 4 384 dzieci w I poł. 2013 r.), natomiast do form instytucjonalnych – 2 544 dzieci (wobec 3 093 dzieci w I poł. 2013 r.). W II połowie 2014 roku z rodzin biologicznych w rodzinnej pieczy zastępczej umieszczono 4 209 dzieci (wobec 4 275 dzieci w II poł. 2013 r.), natomiast w formach instytucjonalnych – 2 493 (wobec 2 928 dzieci w II poł. 2013 r.). Dane powyższe obejmują wszystkie umieszczenia z rodziny biologicznej w pieczy zastępczej w danym roku bez względu na czas przebywania w pieczy (tzw. umieszczenie po raz pierwszy z punktu widzenia definicji zawartych w ustawie). Przy zwiększonej pracy z rodzinami biologicznymi obserwuje się zmniejszenie liczby przypadków umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, a w sytuacji gdy takie umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest konieczne, oczekiwaną i realizowaną tendencją jest przede wszystkim umieszczanie dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej.

1. Rodzinna piecza zastępcza

a) Struktura

System rodzinnej pieczy zastępczej obrazuje poniższy schemat:

Rodzinę zastępczą lub *rodzinny dom dziecka* tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodzinę zastępczą *spokrewnioną* tworzą tylko wstępni lub rodzeństwo dziecka. Rodzinę zastępczą *niezawodową*, *zawodową* lub *rodzinny dom dziecka* tworzą osoby inne niż tworzące rodzinę zastępczą spokrewnioną. Rodziny zastępcze zawodowe oraz osoby prowadzące rodzinny dom dziecka są zobowiązane do odbycia specjalistycznego szkolenia w rozszerzonej formie i otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie. W rodzinach zastępczych, w tym samym czasie, nie może przebywać więcej niż troje dzieci lub pełnoletnich wychowanków, chyba że zajdzie konieczność umieszczenia liczniejszego rodzeństwa. Natomiast rodzinny dom dziecka działa na podobnych zasadach jak rodzina zastępcza zawodowa, ale jest przygotowany do sprawowania pieczy nad większą liczbą dzieci, nie więcej jednak niż nad ośmiorgiem.

W 2014 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 57 651 dzieci umieszczonych w 39 201 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej.

Liczba rodzin zastępczych w 2014 r. wynosiła 38 806 rodzin, co oznacza spadek o 1 124 rodziny, tj. 2,8% w stosunku do 2013 r. (39 930 rodzin). Rodziny zastępcze stanowiły

99% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Pozostały 1% stanowiło 395 rodzinnych domów dziecka, których liczba wzrosła aż o 20% w stosunku do 2013 r. (330 rodzinnych domów dziecka).

W 2014 roku liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 39 201, czyli o 1 059 mniej niż w roku 2013 (40 260), co oznacza spadek o 1%.

W stosunku do roku 2013 nastąpiły niewielkie zmiany we wszystkich formach rodzinnej pieczy zastępczej, ale wobec zasadnej deinstytucjonalizacji opieki nad dzieckiem ciągle nie jest to stan, który umożliwia, odpowiednią do potrzeb, podaż podmiotów opieki nad dzieckiem o charakterze rodzinnym. Wydaje się zatem, że w najbliższych latach potrzebne są bardzo intensywne działania na rzecz pozyskiwania kandydatów do prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej. Równie istotne w tym kontekście jest odpowiednie wsparcie oferowane funkcjonującym rodzinom zastępczym i rodzinnym domom dziecka, bowiem brak poczucia bezpieczeństwa skutkować może rezygnacją z pełnionej funkcji.

Szczególnie pozytywny jest zarówno wzrost udziału zawodowych rodzin zastępczych jak i rodzinnych domów dziecka. Oznacza to zatem, że postępuje z wolna profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej (spada udział form spokrewnionych i niezawodowych, rośnie udział zawodowych).

Poniżej zamieszczone tabele przedstawiają liczbę rodzinnych podmiotów pieczy zastępczej oraz liczbę umieszczonych w nich dzieci w latach 2013-2014.

Tab. 3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2013 - 2014

Wyszczególnienie	2013	2014	Dynamika 2013 = 100
ogółem	40 260	39 201	97
rodziny zastępcze spokrewnione	25 842	25 071	97
rodziny zastępcze niezawodowe	12 182	11 711	96
rodziny zastępcze zawodowe	1 906	2 024	106
rodzinne domy dziecka	330	395	120

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2014 r.)

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1	Dolnośląskie	2 758	1 070	162	43	4 033
2	Kujawsko-pomorskie	1 441	645	104	22	2 212
3	Lubelskie	1 191	502	74	9	1 776
4	Lubuskie	947	457	96	5	1 505
5	Łódzkie	1 988	913	155	18	3 074

6	Małopolskie	1 360	666	154	26	2 206
7	Mazowieckie	2 932	1 267	165	31	4 395
8	Opolskie	663	339	36	18	1 056
9	Podkarpackie	802	494	80	4	1 380
10	Podlaskie	603	275	48	3	929
11	Pomorskie	1 533	806	188	79	2 606
12	Śląskie	3 465	1 722	229	49	5 465
13	Świętokrzyskie	679	289	40	17	1 025
14	Warmińsko-mazurskie	1 296	550	132	22	2 000
15	Wielkopolskie	1 751	1 101	234	16	3 102
16	Zachodniopomorskie	1 662	615	127	33	2 437
-	RAZEM	25 071	11 711	2 024	395	39 201

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2014 r.)

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2014 r. było w województwach: śląskim, mazowieckim i dolnośląskim, natomiast najmniej w województwach: podlaskim, świętokrzyskim, opolskim.

Tab. 5. Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2013 – 2014

Wyszczególnienie	2013	2014	Dynamika 2013 = 100
ogółem	58 570	57 651	98,4
rodziny zastępcze spokrewnione	33 306	32 405	97,3
rodziny zastępcze niezawodowe	16 431	15 890	96,7
rodziny zastępcze zawodowe	6 727	6 773	100,7
rodzinne domy dziecka	2 106	2 583	122,6

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 6. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2013 – 2014 wg województw.

Lp.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione			Rodziny zastępcze niezawodowe			Rodziny zastępcze zawodowe			Rodzinne domy dziecka			Ogółem		
		2013	2014	dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	dynamika rok 2012 = 100
1	Dolnośląskie	3 519	3 472	98,7	1 396	1 421	101,8	572	544	95,1	216	278	128,7	5 703	5 715	100,2
2	Kujawsko-pomorskie	1 909	1 826	95,7	915	877	95,8	279	328	117,6	113	133	117,7	3 216	3 164	98,4
3	Lubelskie	1 665	1 591	95,6	680	671	98,7	243	247	101,6	61	61	100,0	2 649	2 570	97,0
4	Lubuskie	1 235	1 205	97,6	654	619	94,6	368	350	95,1	25	27	108,0	2 282	2 201	96,5
5	Łódzkie	2 678	2 596	96,9	1 244	1 166	93,7	447	439	98,2	113	112	99,1	4 482	4 313	96,2
6	Małopolskie	1 809	1 760	97,3	913	894	97,9	413	374	90,6	174	173	99,4	3 309	3 201	96,7
7	Mazowieckie	3 666	3 773	102,9	1 691	1 639	96,9	541	586	108,3	134	189	141,0	6 032	6 187	102,6
8	Opolskie	874	834	95,4	461	459	99,6	105	137	130,5	94	122	129,8	1 534	1 552	101,2
9	Podkarpackie	1 101	1 092	99,2	688	689	100,1	200	224	112,0	13	19	146,2	2 002	2 024	101,1
10	Podlaskie	860	828	96,3	415	400	96,4	154	178	115,6	25	25	100,0	1 454	1 431	98,4
11	Pomorskie	2 066	1 981	95,9	1 246	1 139	91,4	668	619	92,7	410	524	127,8	4 390	4 263	97,1
12	Śląskie	4 532	4 387	96,8	2 411	2 349	97,4	905	903	99,8	244	317	129,9	8 092	7 956	98,3
13	Świętokrzyskie	984	914	92,9	379	373	98,4	112	125	111,6	73	93	127,4	1 548	1 505	97,2
14	Warmińsko-mazurskie	1 815	1 680	92,6	834	797	95,6	452	461	102,0	126	163	129,4	3 227	3 101	96,1
15	Wielkopolskie	2 351	2 304	98,0	1 570	1 543	98,3	772	754	97,7	95	105	110,5	4 788	4 706	98,3
16	Zachodniopomorskie	2 242	2 162	96,4	934	854	91,4	496	504	101,6	190	242	127,4	3 862	3 762	97,4
-	RAZEM	33 306	32 405	97,3	16 431	15 890	96,7	6 727	6 773	100,7	2 106	2 583	122,6	58 570	57 651	98,4

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia)

Dynamika wzrostu liczby dzieci umieszczonych (na dzień 31 grudnia 2014 roku) w rodzinnych formach pieczy zastępczej, w stosunku do roku 2013, uległa znacznej zmianie jedynie w przypadku rodzinnych domów dziecka (wzrost o 22,6%). W przypadku rodzin zastępczych zawodowych, w stosunku do 2013 roku, nastąpił wzrost o 0,7%. Wskazany wyżej znaczny wzrost liczby rodzinnych domów dziecka wiązał się z korzystnymi – z punktu widzenia osób prowadzących rodzinną pieczę zastępczą – warunkami jej prowadzenia (np. przynajmniej 5-letni kontrakt, część świadczeń o charakterze obligatoryjnym). Ponadto wzrost ten uwarunkowany był obowiązkiem przekształcania się zawodowych wielodzietnych rodzin zastępczych właśnie w rodzinne domy dziecka lub w rodziny zastępcze zawodowe w terminie do końca 2014 roku (art. 234 ustawy).

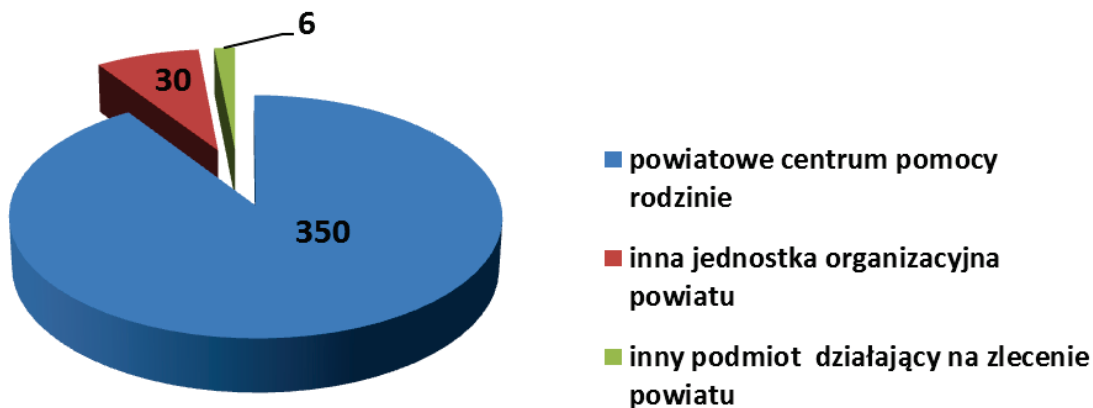
b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Jednym z istotnych narzędzi wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej jest wprowadzenie w powiecie szerokiej infrastruktury wspierającej.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie jest instytucją, która w imieniu starosty podpisuje umowy z rodzinami zastępczymi i wypłaca im należne świadczenia i wynagrodzenia. Natomiast, na mocy ustawy, powstała też całkiem nowa instytucja, nazwana w ustawie „*organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej*”. Może to być wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu, podmiot z sektora pozarządowego, któremu powiat zlecił realizację tego zadania, lub też może stanowić ją zespół do spraw pieczy zastępczej w powiatowym centrum pomocy rodzinie.

W 2014 r. powiaty powołały 386 instytucji organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Poniższy wykres przedstawia strukturę organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Polski wg typu podmiotu pełniącego funkcję organizatora. Zmniejszyła się wprawdzie w stosunku do roku 2013 liczba organizatorów będących inną jednostką organizacyjną powiatu (z 33 w roku 2013 do 30 w roku 2014), jednakże jest to zmiana niewielka i może ona wynikać ze spadku ogólnej liczby organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej (389 w roku 2013 i 386 w roku 2014).

Podmioty pełniące funkcję organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2014 roku

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2014 r.).

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2014 r. pod opieką 1092 koordynatorów znalazło się 27 652 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, tj. ponad 70% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (wzrost o 5 pkt procentowych w stosunku do 2013 r.). W 2013 r. zatrudnionych było 954 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, pod opieką których znajdowało się ponad 65% podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Pozytywnie należy ocenić wzrost o 138 liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, natomiast ciągle potrzebne jest jeszcze intensywniejsze wsparcie fachowe osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej.

Jednocześnie należy zaznaczyć, iż od 1 stycznia 2015 r. wszystkie formy rodzinnej pieczy zastępczej są obowiązkowo objęte, na ich wniosek, opieką koordynatora.

W 2014 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 102 064 porady w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to znaczny wzrost stosunku do roku 2013 (98 330 porad). Zmiana ta cieszy, bowiem wpływa korzystnie na jakość sprawowanej przez rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka opieki.

Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2014 r.- wg województw

Legenda

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2014 r.).

**Tab. 7. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2013-2014–
wg województw**

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej		
		2013	2014	Dynamika rok 2013 = 100
Dolnośląskie	30	92	100	109
Kujawsko-pomorskie	23	48	63	131
Lubelskie	24	40	46	115
Lubuskie	14	31	38	123
Łódzkie	24	71	81	114
Małopolskie	22	51	62	122
Mazowieckie	42	116	126	109
Opolskie	12	17	19	112
Podkarpackie	25	40	47	118
Podlaskie	17	26	31	119
Pomorskie	20	64	81	127
Śląskie	36	108	146	135
Świętokrzyskie	14	32	37	116
Warmińsko-mazurskie	21	47	58	123
Wielkopolskie	35	95	79	83
Zachodniopomorskie	21	76	78	103
Ogółem	380	954	1 092	114

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia).

W 2014 r. we wszystkich powiatach powołano koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

We wszystkich regionach, z wyjątkiem województwa wielkopolskiego (spadek o 17%), wzrosła liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej, jest także możliwość powołania tzw. *rodziny pomocowej*. Rodziny te sprawują funkcję w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Nieobecność osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka może być spowodowana koniecznością skorzystania z przysługującego rodzinie prawa do wypoczynku, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami czy też zdarzeniami losowymi. Funkcję rodziny pomocowej mogą pełnić inne rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, a także osoby przeszkolone do pełnienia tych funkcji oraz osoby i rodziny przygotowane do przysposobienia dziecka.

Według stanu na koniec grudnia 2014 r. liczba rodzin pomocowych wynosiła 126, natomiast w ciągu całego roku łącznie rodzin pomocowych było 480, co stanowi wzrost o 94 rodziny pomocowe (24%) w stosunku do 2013 roku. Z ich pomocy skorzystało 412 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (w 2013 r. 326 rodziny), co oznacza

26% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W rodzinach objętych pomocą przebywało 1 224 dzieci. Liczbę rodzin pomocowych według województw ilustruje poniższa tabela:

Tab. 8. Rodziny pomocowe wg województw w 2014 r.

Województwo	Liczba rodzin pomocowych	Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka objętych pomocą rodziny pomocowej	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka objętych opieką rodziny pomocowej
Dolnośląskie	40	38	100
Kujawsko-pomorskie	32	27	74
Lubelskie	13	13	31
Lubuskie	30	21	72
Łódzkie	24	21	54
Małopolskie	36	33	85
Mazowieckie	36	33	105
Opolskie	3	3	5
Podkarpackie	8	7	14
Podlaskie	5	3	5
Pomorskie	44	41	127
Śląskie	82	64	208
Świętokrzyskie	9	10	38
Warmińsko-mazurskie	18	20	59
Wielkopolskie	67	53	145
Zachodniopomorskie	33	25	102
RAZEM	480	412	1 224

Źródło: Sprawozdanie jednorazowe DSR-RP/2014.

Najwięcej rodzin pomocowych powołano w województwie śląskim, wielkopolskim i pomorskim, a najmniej w województwie opolskim, podlaskim i podkarpackim. Struktura powyższa związana jest w znacznej mierze z odpowiednio największą liczbą rodzinnych form pieczy zastępczej w tych województwach.

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej jest zróżnicowana ze względu na to, czy jest to rodzina zastępcza spokrewniona, czy też niezawodowa, zawodowa lub rodzinny dom dziecka. Na dzieci o specjalnych potrzebach opiekuńczo-wychowawczych przysługują dodatki do świadczeń.

Dane o świadczeniach przysługujących rodzinom zastępczym w 2014 r. zostały przedstawione w kolejnych tabelach:

Tab. 9. Świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2013 i 2014r. wg rodzaju, wysokości i wydatków

Lp.	Rodzaj świadczenia	Minimalna wysokość świadczenia (w zł)	Przeciętna wysokość świadczenia ^{a b} (w zł)			Wydatki ^b (w tys. zł)		
			2013	2014	Dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	Dynamika rok 2013 = 100
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-	-9-
1.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w spokrewnionej rodzinie zastępczej	660	649	656	101	261 409	255 955	98
2.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka	1 000	957	960	100	288 122	291 556	101
3.	Dodatek na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	200	204	206	101	10 572	11 808	112
4.	Dodatek na dziecko umieszczone na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich	200	204	197	97	32	31	97

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

^a – świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatek przysługujące za niepełny miesiąc wykazywane są jako jedno świadczenie lub jeden dodatek

^b – przeciętna wysokość i wydatki uwzględniają:

- pomniejszenie świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka o część dochodu dziecka (np. alimenty, renta rodzinna),
- podwyższenie wysokości świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatków na podstawie decyzji starosty albo uchwały rady powiatu.

Tab. 10. Inne świadczenia dla dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2013- 2014 r.

Lp.	Rodzaj świadczenia	Przeciętna wysokość świadczenia (w zł)			Liczba udzielonych świadczeń		Wydatki (w tys. zł)	
		2013	2014	Dynamika rok 2013 = 100	2013	2014	2013	2014
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-	-9-
1.	Świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	1 133	1 135	100,2	6 271	6 462	7 104	7 336
2.	Świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	920	971	105,5	1 244	1 486	1 143	1 443
3.	Dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania	419	442	105,5	4 283	5 302	1 795	2 342
4.	Środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	1 118	1 175	105,1	7 031	9 045	7 859	10 623
5.	Świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu	2 582	2 543	98,5	275	274	710	697
6.	Środki finansowe na pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu	2 774	3 157	113,8	159	187	441	590
7.	Środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	770	1 731	224,8	239	94	184	163

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

Tab. 11. Wynagrodzenia rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka i wydatki na ten cel w 2013 i 2014 r.

Lp.	Rodzaj wynagrodzenia	Przeciętne wynagrodzenie			Wydatki		
		2013	2014	Dynamika a rok 2013 = 100	2013	2014	Dynamika rok 2013 = 100
		w zł			w tys. zł		
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-
1.	Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej	2 571	2 524	98	64 995	66 917	103
1.1.	za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	2 354	2 307	98	42 770	43 892	103
1.1.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	603	585	97	300	385	128
1.2.	za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	3 128	3 073	98	22 225	23 024	104
1.2.1	dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	755	614	81	2 217	1 814	82
2.	Wynagrodzenie dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka	2 732	2 766	101	11 071	13 990	126
2.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	1 472	1 091	74	252	123	49
3.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka, z tytułu:	1 237	1 206	97	3 258	3 955	121
3.1	umowy o pracę	1 851	1 689	91	296,1	282	95
3.2	umowy o świadczenie usług	1 198	1 204	101	2 962	3 909	132
4.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinie zastępczej niezawodowej, z tytułu:	1 139	1 061	93	2 586	3 086	119
4.1	umowy o pracę	954	608	64	61	29	48
4.2	umowy o świadczenie usług	1 145	1 065	93	2 525	3 167	125

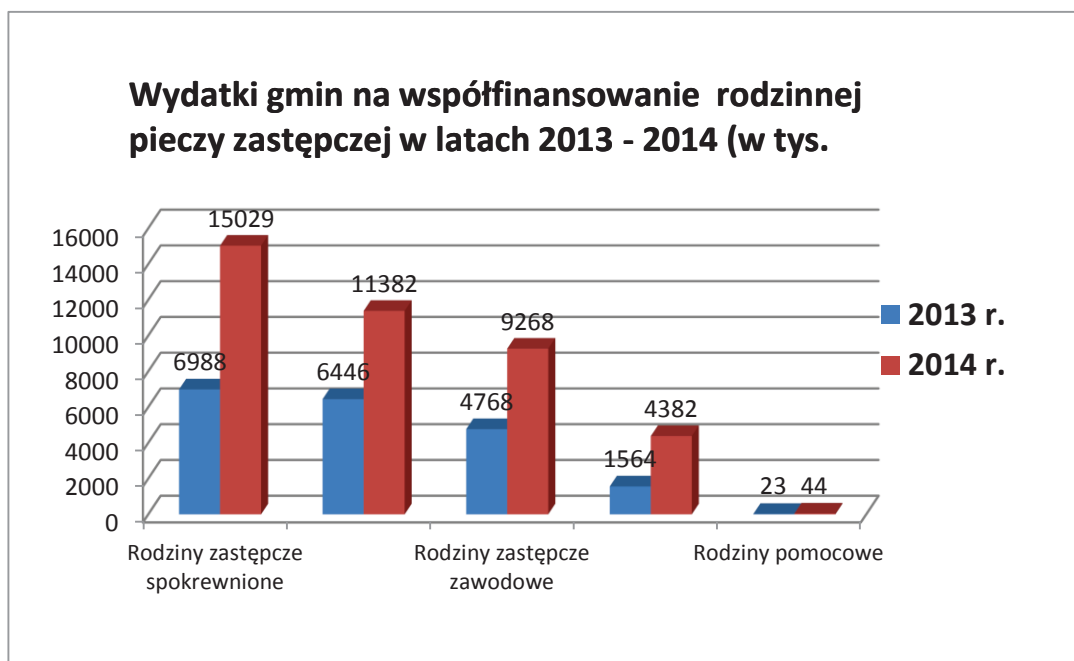
Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

Osoby prowadzące zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie, które obejmuje również czas pozostawiania w gotowości

do świadczenia pracy. Ustawa wprowadza też dla tych osób prawo do wypoczynku w wymiarze 30 dni kalendarzowych rocznie.

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, łącznie z wynagrodzeniami, średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2014 r. ok. 969 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 2,9% (w 2013 r. 941 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 1 900 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 2,9% (w 2013 r. 1 847 zł).

Wraz z wejściem w życie ustawy, z dniem 1 stycznia 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci – mieszkańców danej gminy – według zasady: 10% kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej po umieszczeniu w pierwszym roku po wejściu w życie ustawy, tj. w 2012 r., 30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej i 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

W roku 2014 wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wyniosły 40 105 tys. zł i były o 20 315 tys. zł tj. o 102% wyższe niż w 2013 r. Wkład poniesiony przez gminy stanowił 6% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia dla osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2014 r.

Przy niewielkiej zmianie liczebności populacji dzieci umieszczonych na koniec 2014 roku w pieczy rodzinnej, oznacza to, że większość dzieci weszła już w kolejny 50% próg współfinansowania, a liczba dzieci, które powróciły do domu rodzinnego, nie była na tyle znacząca, aby obniżyć wydatki gmin. Wydaje się zatem, iż zdecydowanie należy wzmacniać działania gmin na rzecz zachowania dzieci w ich biologicznym środowisku, jak również zwiększyć efektywność pomocy udzielanej rodzinom, których dzieci umieszczono w pieczy

zastępczej, które zmierzałyby do reintegracji z rodziną biologiczną. Konstatacja ta dotyczy zresztą nie tylko pieczy rodzinnej, ale również instytucjonalnej.

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie. Jest to zadanie własne powiatu. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Zadaniem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej są m.in.: kierowanie na szkolenie, organizacja takich szkoleń, kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinii o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy powierzając skonkretyzowanym kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

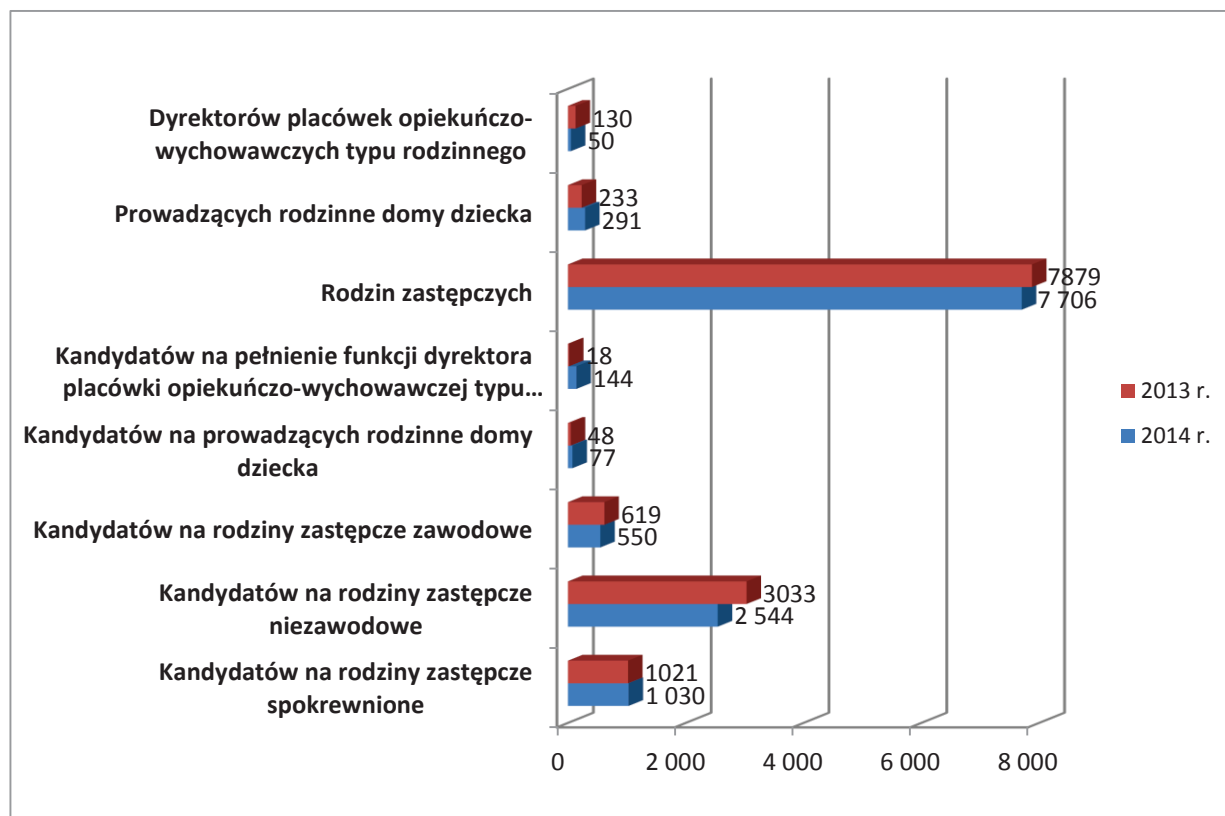
e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego rodziny zastępcze nie byłyby niejednokrotnie w stanie podolać trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

Programy szkoleniowe są przygotowywane na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 274, poz. 1620), które zawiera minimum programowe szkoleń dla osób zainteresowanych prowadzeniem rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

W 2014 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 24 decyzje w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, w tym 20 decyzji zatwierdzających programy szkoleniowe. W roku sprawozdawczym 2014 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 12 392 osób (w 2013 r. – 12 981 osób), co oznacza 4,5 procentowy spadek w stosunku do roku 2013. Najwięcej (62,2%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazuje na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych, ale i tak nastąpił tu nieznaczny spadek w stosunku do roku 2013. Niestety w roku 2014 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych na kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe. Wzrost przeszkolonych osób nastąpił w odniesieniu do kandydatów na rodziny spokrewnione, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz kandydatów na pełnienie funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego. Wyniki te należy ocenić negatywnie, zwłaszcza w kontekście zbyt małej, w stosunku do potrzeb, liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej oraz coraz bardziej poważnych problemów wychowawczych z dziećmi trafiającymi do pieczy zastępczej.

Liczba osób przeszkolonych w zakresie pieczy zastępczej w latach 2013 - 2014

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

a) Struktura

Zgodnie z przepisami ustawy, placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, w sytuacji, gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Przede wszystkim ustawa wyraźnie ogranicza rolę instytucji w opiece nad małoletnimi pozbawionymi opieki rodziców biologicznych poprzez wskazanie terminów etapowego zmniejszania liczby wychowanków placówek i podwyższania granicy wieku dla dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zmiany te następują etapowo, by samorządy terytorialne mogły się do nich odpowiednio organizacyjnie i finansowo przygotować.

W ustawie realizowane są zalecenia odnośnie do deinstytucjonalizacji, zawarte w *ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, jak również w dokumencie komplementarnym *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi*, przygotowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, działającej przy Komisji Europejskiej.

Przepisy ustawy wprowadziły znaczne ograniczenie roli placówek opiekuńczo-wychowawczych w opiece nad dzieckiem poprzez regulacje dotyczące umieszczania w nich dzieci powyżej 10 roku życia. Zmiany powyższe będą wprowadzane sukcesywnie w kolejnych latach, tak, aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat.

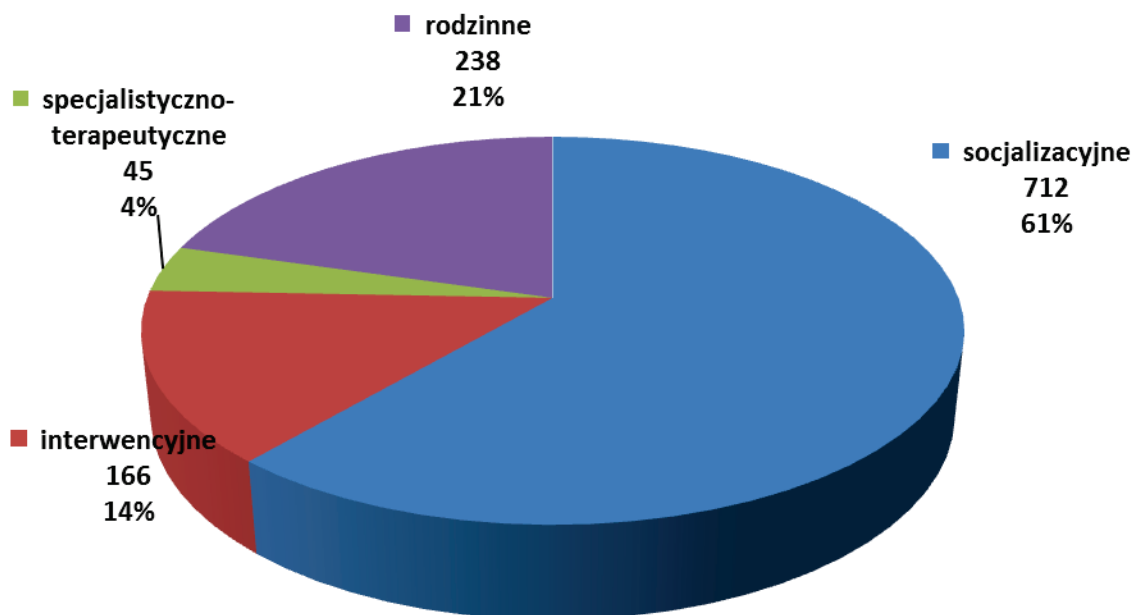
Ustawa wprowadziła też okres przejściowy dochodzenia do standardu liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujących przed dniem 1 stycznia 2012 r., tak, aby zmiany te miały charakter ewolucyjny. Placówki te do dnia 2 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy. Obecnie jest to standard 30-osobowy.

Stosownie do art. 106 ust. 1 ustawy, powstanie placówki wymaga uzyskania zezwolenia wojewody właściwego ze względu na miejsce prowadzenia placówki. Zezwolenie nie jest wymagane dla powstania centrum zapewniającego placówkom obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną.

Na dzień 31 grudnia 2014 roku działało na terenie Polski ogółem 1 012 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co oznacza zwiększenie liczby placówek w stosunku do 2013 r. o 94. Z uwagi na to, że poszczególne placówki opiekuńczo-wychowawcze mogą realizować więcej niż jedno zadanie (za wyjątkiem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) na wykresie wykazana została większa liczba placówek różnych typów. Poniższy wykres przedstawia bowiem podział placówek ze względu na realizowane przez nie zadania. Jest to wynik dostosowywania placówek do standardów określonych w ustawie. Duże placówki zostały podzielone na mniejsze, a także powstało wiele nowych placówek, w których liczba miejsc nie przekracza 14. Efekt taki był przewidywany już na etapie tworzenia założeń do ustawy. W kolejnych latach powinna ponadto nastąpić zmiana odnosząca się do podwyższenia wieku dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (docelowo powyżej 10 lat). W roku 2014 mogły być jeszcze umieszczane w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (oprócz placówek rodzinnych) dzieci powyżej 7 roku życia. Począwszy od stycznia 2016 roku będą to już tylko dzieci powyżej 10 roku życia. Natomiast w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, do 31 grudnia 2019 roku, mogą jeszcze przebywać dzieci powyżej 7 roku życia. Na 1 012 placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na koniec 2014 r., 276 placówek działało na zlecenie samorządu powiatowego jako placówki niepubliczne.

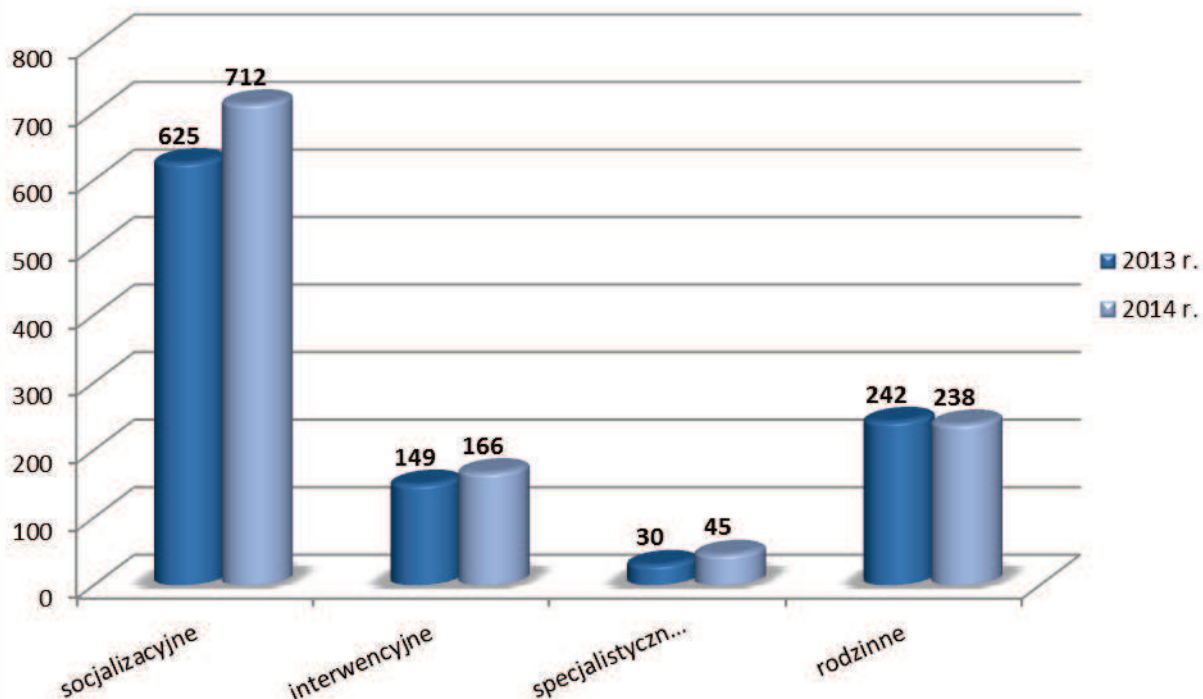
Poniższy wykres przedstawia podział placówek opiekuńczo-wychowawczych na poszczególne typy (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne).

Podział placówek ze względu na realizowane zadania w 2014 r.

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia).

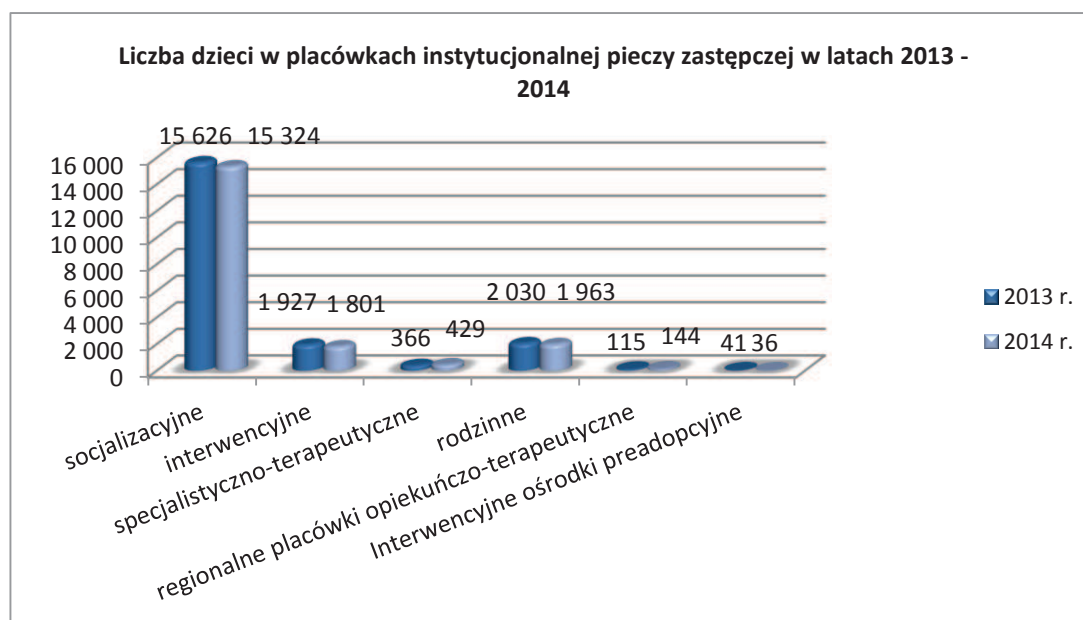
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w latach 2013-2014

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia).

Porównując liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych poszczególnych typów działających na koniec roku 2014 z rokiem 2013, należy stwierdzić, że nadal najwięcej działa placówek socjalizacyjnych (jest ich o 87 placówek więcej niż w roku 2013). W niewielkim zakresie zwiększyła się liczba placówek interwencyjnych (o 17 placówek). Liczba placówek rodzinnych zmniejszyła się o 4, co jest wynikiem rozbudowy rodzinnej pieczy zastępczej, w tym rodzinnych domów dziecka. Niektóre placówki rodzinne przekształciły się bowiem w rodzinne domy dziecka. Pożądanym efektem działania ustawy było zwiększenie o 15 liczby placówek specjalistyczno-terapeutycznych. Należy przypomnieć, że ten typ placówek opiekuńczo-wychowawczych został wprowadzony dopiero w 2012 r., a 45 nowych wysoko wyspecjalizowanych placówek dla 14 dzieci można zaliczyć do pozytywnych zmian, które zachodzą w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

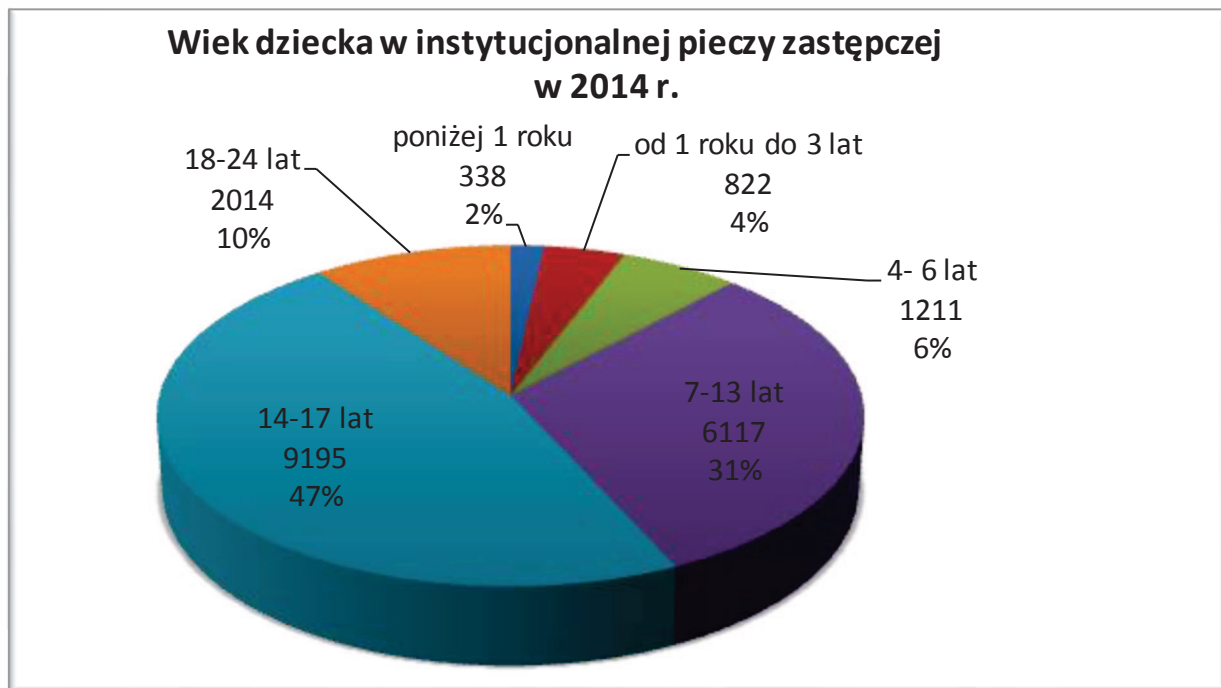
Na dzień 31 grudnia 2014 r. w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (w tym także prowadzonych przez marszałków województw) przebywało łącznie 19 697 dzieci. W porównaniu z rokiem 2013 było to o 408 dzieci mniej.

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014 (stan na dzień 31 grudnia).

Najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego (15 324). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2013 r. o 302 dzieci. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego przebywało 1 963 dzieci (w 2013 r. – 2 030 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2013 r. o 67 dzieci.

W placówkach interwencyjnych przebywało 1 801 dzieci (w 2013 r. – 1 927 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2013 r. o 121. W 45 placówkach specjalistyczno-terapeutycznych na koniec 2014 r. przebywało 429 dzieci i w porównaniu do 2013 r. liczba ta zwiększyła się o 63 dzieci, co akurat w odniesieniu do tej formy instytucjonalnej pieczy zastępczej jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż jest to forma opieki nad dziećmi, które ze względu na stan zdrowia wymagają specjalistycznej opieki w stopniu często niemożliwym do zapewnienia w formach rodzinnej pieczy zastępczej.

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na dzień 31 grudnia 2014 r.).

Analiza danych statystycznych opisujących rok sprawozdawczy 2014 pokazuje, że w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywały, podobnie jak w 2013 r., głównie dzieci w wieku od 7 do 17 lat (78%), z przewagą wychowanków 14 – 17-letnich (47%). Nadal w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 2 371 dzieci małych – w wieku od 0 do 6 lat. Liczba takich dzieci zmniejszyła się jednak w stosunku do 2013 r. o 9 dzieci, co świadczy o niezadowalającym tempie przemian deinstytucjonalizacyjnych. Wydaje się zatem, że w dalszym ciągu władze powiatowe zbyt małą wagę przywiązują do kreowania lokalnych zmian w strukturze pieczy zastępczej, które to przemiany wpisane są w obligatoryjne w tym zakresie przepisy ustawy.

W 2014 roku z instytucjonalnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 2 038 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 761 wychowanków odpowiednio placówek opiekuńczo-wychowawczych, interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych. Liczba dzieci, które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2013 r. zwiększyła się o 117.

W 2014 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 2 014 osób.

W 2014 r. 2 466 pełnoletnie osoby opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze. Pełnoletni wychowankowie pieczy instytucjonalnej niestety w prawie połowie przypadków powrócili do swoich rodzin naturalnych (1 031 osób, tj. 42%).

Na koniec 2014 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 52 dzieci cudzoziemskich. Miejsce w nich znalazły również 126 małoletnie matki.

Na dzień 31 grudnia 2014 r. w dwóch działających w Polsce *interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych* (placówki dla małych dzieci, do 1 roku życia, które wymagają

specjalistycznej opieki oraz w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej) przebywało łącznie 36 dzieci.

W okresie sprawozdawczym działało sześć regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, w tym jedna prowadzona przez samorząd województwa pomorskiego, cztery w województwie śląskim (w tym dwie nowopowstałe) oraz nowopowstała w województwie zachodniopomorskim. Na koniec 2014 r. w placówkach tych przebywało łącznie 144 dzieci.

b) Wydatki

Wydatki na utrzymanie dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ponosi powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej. W ponoszeniu wydatków na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej po 1 stycznia 2012 r. partycypuje gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej. Na dzieci umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej instytucje te otrzymują środki na utrzymanie dziecka w kwocie odpowiadającej średnim miesięcznym kosztom utrzymania w placówce. Oblicza się je na podstawie rocznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie tych instytucji poniesionych w roku ubiegłym. Są one ustalane odpowiednio przez starostę lub marszałka województwa i ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego, ponoszone na utrzymanie (wydatki bieżące) placówek opiekuńczo-wychowawczych, wynoszące łącznie ponad 904 mln zł w 2014 r., średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2014 r. ok. 3 824 zł, zatem był wyższy o 1,7 % niż w roku 2013 (3757 zł).

W 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. W okresie sprawozdawczym roku 2014 gminy ponosiły już 10%, 30% i 50% wydatków na ich pobyt w pieczy zastępczej. Wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosły 66,7 mln zł, co stanowi 7% ogółu wydatków z budżetów powiatów na wydatki bieżące placówek opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2013 wydatki te wyniosły, przy nieznacznie wyższej liczbie umieszczonych dzieci, 29,2 mln. zł.

IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

- 1) pomoc na:
 - a) kontynuowanie nauki,
 - b) usamodzielnienie,
 - c) zagospodarowanie;

- 2) pomoc w uzyskaniu:
 - a) odpowiednich warunków mieszkaniowych,
 - b) zatrudnienia;
- 3) pomoc prawna i psychologiczna (nowa forma pomocy wprowadzona nowelizacją z dnia 25 lipca 2014 r.).

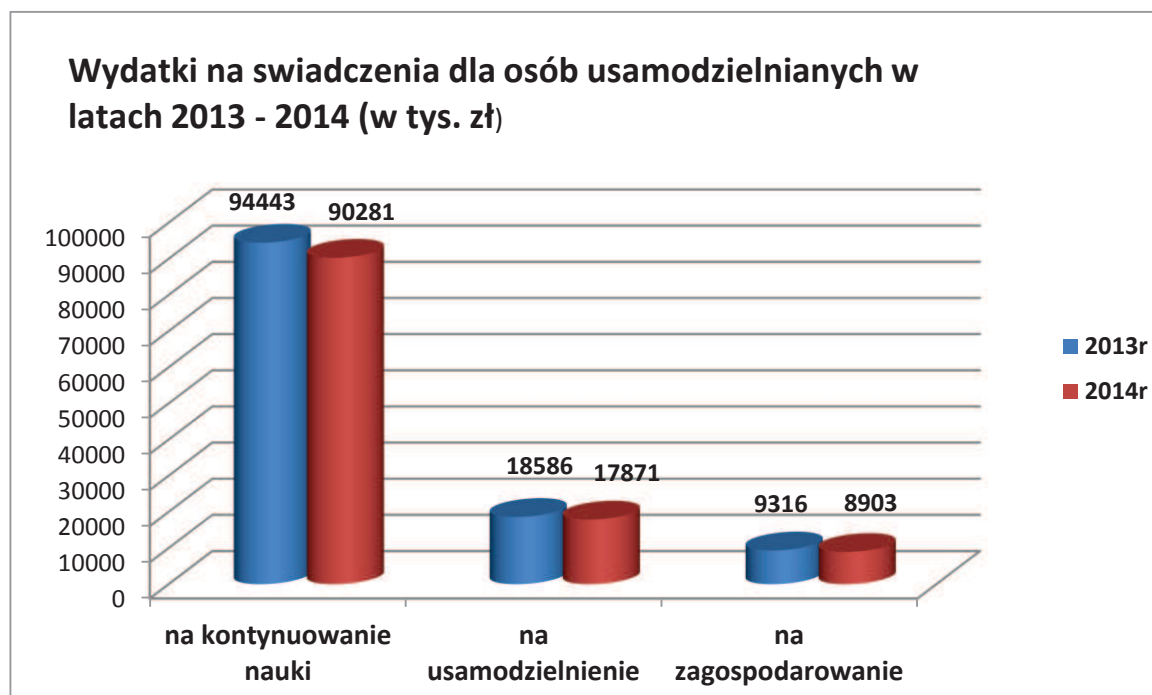
Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna). Dodatkowo, formą pomocy dla osób usamodzielnianych zapewnianą przez powiat jest udzielanie wsparcia w procesie usamodzielniania.

W roku 2014 udzielono łącznie 195 077 świadczeń dla osób pełnoletnich. Liczba ta nie obejmuje pomocy prawnej i psychologicznej. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej nie dysponuje danymi w tym zakresie.

Liczba świadczeń przyznawanych na poszczególne formy pomocy związane z usamodzielnieniem przedstawia się następująco:

- 1) pomoc na kontynuowanie nauki – 183 371 świadczeń;
- 2) pomoc na usamodzielnianie – 3 803 świadczeń;
- 3) pomoc na zagospodarowanie – 3 498 świadczeń;
- 4) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych – 3 998 świadczeń;
- 5) pomoc w uzyskaniu zatrudnienia – 407 świadczeń.

Łączne wydatki samorządu powiatowego na świadczenia dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej w 2014 r. wyniosły 117 055 tys. zł, co oznacza spadek w stosunku do 2013 r. o 4,3%.

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2014.

Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych osobom usamodzielnianym w 2014 r. wyniosła 195 tys. świadczeń i w stosunku do liczby tych świadczeń w 2013 r. (191 tys. świadczeń) wzrosła o 1,7%.

W stosunku do roku 2013 zmianie nie uległa struktura form pomocy udzielanej osobom usamodzielnianym. Podobnie jak w roku 2013, najczęściej świadczeń w 2014 roku udzielono na kontynuowanie nauki (94% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2013 roku o 2,1%. Poza tym, tak jak w 2013 r., najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, co w dużej mierze jest też związane z ogólnym nastawieniem wychowanków głównie na kontynuację nauki.

Po analizie danych statystycznych można zaobserwować wzrost liczby świadczeń udzielanych osobom usamodzielniającym się na kontynuowanie nauki i na zagospodarowanie oraz wzrost liczby przypadków pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. W 2014 r. natomiast zmniejszyła się niestety liczba przypadków pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Być może szansą na poprawę tego stanu rzeczy będą środki finansowe z Unii Europejskiej na lata 2014-2020, przeznaczone między innymi na rozwój mieszkalnictwa chronionego dla osób opuszczających różnego typu instytucje wychowawcze, w tym podmioty pieczy zastępczej.

V. Adopcja

1. Ośrodki adopcyjne

Od 1 stycznia 2012 r. organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez samorząd wojewódzki lub na jego zlecenie przez podmioty niepubliczne. Zadanie to finansowane jest z budżetu państwa. W 2014 r. na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych wydatkowano kwotę 29 712 tys. zł, w tym środki z budżetu państwa stanowiły 96,6%.

W 2014 r. liczba i struktura ośrodków adopcyjnych nie uległa zmianie względem roku 2013. Na terenie kraju funkcjonowało 68 ośrodków adopcyjnych, w tym 59% stanowiły ośrodki publiczne.

Relatywnie najczęściej ośrodków adopcyjnych jest w woj. mazowieckim i śląskim. W woj. mazowieckim jest to też efekt umiejscowienia 3 ośrodków adopcyjnych, które zostały upoważnione przez ministra właściwego do spraw rodziny do prowadzenia spraw z zakresu adopcji międzynarodowej.

Tab. 12 Liczba ośrodków adopcyjnych w Polsce w latach 2013-2014

	Województwo	2013			2014		
		Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:	
			publiczne ośrodki adopcyjne z filiami/oddziałami	niepubliczne ośrodki adopcyjne		publiczne ośrodki adopcyjne z filiami/oddziałami	niepubliczne ośrodki adopcyjne
1	Dolnośląskie	3	1	2	3	1	2
2	Kujawsko-pomorskie	6	4	2	6	4	2
3	Lubelskie	4	4	0	4	4	0
4	Lubuskie	4	2	2	4	2	2
5	Łódzkie	4	2	2	4	2	2
6	Małopolskie	5	1	4	5	1	4
7	Mazowieckie	10	6	4	10	6	4
8	Opolskie	3	2	1	3	2	1
9	Podkarpackie	1	1	0	1	1	0
10	Podlaskie	2	2	0	2	2	0
11	Pomorskie	2	1	1	2	1	1
12	Śląskie	10	5	5	10	5	5
13	Świętokrzyskie	1	1	0	1	1	0
14	Warmińsko-mazurskie	3	3	0	3	3	0
15	Wielkopolskie	6	3	3	6	3	3
16	Zachodniopomorskie	4	2	2	4	2	2
-	RAZEM	68	40	28	68	40	28

Źródło: Na podstawie informacji uzyskanych z urzędów wojewódzkich i urzędów marszałkowskich.

Zadaniem ośrodków adopcyjnych jest prowadzenie procedury przysposobienia. Zadanie to należy do wyłącznych kompetencji ośrodków, które w ramach swoich działań wydają między innymi opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka, biorą udział w posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny przysposabiające.

W 2014 r. ośrodki adopcyjne wydały 3 814 opinii kwalifikacyjnych dla kandydatów do przysposobienia dziecka, a także uczestniczyły w 5 094 posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej (w roku 2013 – 4315 posiedzeń).

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kandydaci do adopcji muszą ukończyć szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka. Ramowy program tego szkolenia jest zatwierdzany, na wniosek podmiotu wnoszącego, przez ministra właściwego do spraw rodziny na okres 5 lat. Gros decyzji w tym zakresie zostało wydanych w pierwszym roku obowiązywania ustawy, tj. w roku 2012, kiedy to wydano 29 decyzji.

W 2013 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 1 taką decyzję, a w roku 2014 dwie kolejne.

W roku sprawozdawczym na kandydatów do przysposobienia dziecka przeszkolono 3 325 osób, co oznacza niewielki spadek w stosunku do roku 2013 (3 643 osób).

W 2014 r. ośrodki adopcyjne udzielały specjalistycznych porad. Najwięcej z nich udzielono rodzinom przysposabiającym (31 630 porad). Pomoc w ośrodkach adopcyjnych uzyskiwały też rodziny naturalne (4 164 porady). Ośrodki adopcyjne udzielały także wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w postępowaniu postadopcyjnym, a działania w tym zakresie podejmowano 8 470 razy. W stosunku do roku 2013 nastąpił w tym zakresie znaczny wzrost aktywności ośrodków adopcyjnych (w 2013 roku - 6 760 porad).

2. Przysposobienie krajowe

W 2014 r. ośrodki adopcyjne zakwalifikowały do przysposobienia 3 367 dzieci.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczących ewidencji spraw o przysposobienie w sądach rodzinnych, wynika, że w 2014 r. sądy orzekły przysposobienie wobec 3 492 dzieci, w tym, w przypadku 294 dzieci, wnioskujący o przysposobienie posiadali miejsce zamieszkania poza terytorium Polski.

W 2014 r. w stosunku do 2013 r. liczba dzieci przysposobionych ogółem zmalała o 45 dzieci, tj. o 1,3%, w tym liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmalała o 5,7%. Zwiększyła się natomiast o 1% liczba dzieci, wobec których przed przysposobieniem wyrażono tzw. zgodę blankietową (zgoda rodziców biologicznych na adopcję dziecka bez wskazania osób przysposabiających).

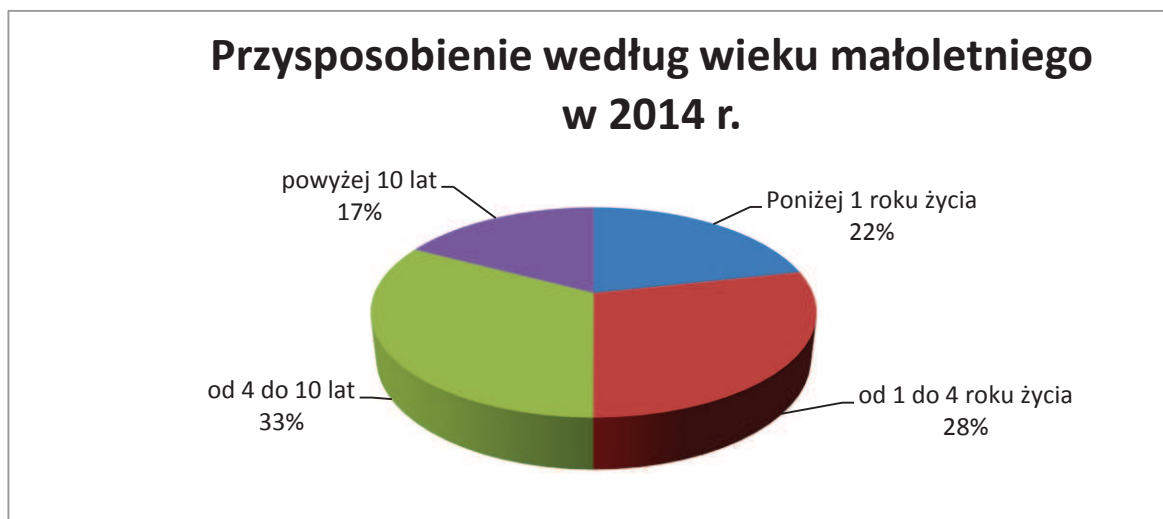
Tab. 13 Przysposobienie według liczby przysposabiających dzieci w latach 2011-2014:

Lata	Liczba przysposobionych dzieci		
	Ogółem orzeczone	w tym	
		przez osoby zamieszkałe za granicą	blankietowe
2011	3 315	296	751
2012	3 486	274	790
2013	3 537	312	766
2014	3 492	294	774

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w roku sprawozdawczym przysposobionych zostało 761 dzieci przebywających przed orzeczeniem przysposobienia w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Na szczególną uwagę zasługuje tu fakt, iż w tym przysposobionych zostało 31 dzieci przebywających przed orzeczeniem przysposobienia w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz 65 dzieci przebywających przed orzeczeniem w interwencyjnych placówkach preadopcyjnych. Należy bowiem wskazać, iż w placówkach tych umieszczane są dzieci wymagające specjalistycznej opieki ze względu na stan zdrowia, co oznacza, że stosunkowo trudniej w porównaniu z dziećmi zdrowymi jest dobrać dla nich rodzinę przysposabiającą.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż w 2014 r. przysposobiono 1 747 dzieci w wieku do 4 lat, w tym w wieku do 1 roku życia przysposobiono 754 dzieci. Tak jak w poprzednich latach, najmniej przysposobiono dzieci w wieku 10 lat i więcej – było to 605 dzieci. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w stosunku do roku 2013 wzrosła liczba dzieci adoptowanych w grupie wiekowej ponad 15 lat (z 223 – w roku 2013 do 254 – w roku 2014).

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

3. Przysposobienie międzynarodowe

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzonej w Hadze dnia 29 maja 1993 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448). Zadania wynikające z pełnienia tej roli wykonuje Departament Polityki Rodzinnej. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o której mowa w art. 17 pkt c przywołanej Konwencji. W 2014 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wydało zgodę w 247 sprawach, które dotyczyły 352 dzieci. Natomiast sąd rodzinny w 2014 roku orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 204 sprawach, w stosunku do 294 dzieci. W porównaniu do 2013 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się o 18, co oznacza ponad 5,7% spadek w stosunku do roku poprzedniego.

W Polsce do prowadzenia procedury przysposobienia międzynarodowego upoważnione są trzy ośrodki adopcyjne. Ośrodki te współpracują z zagranicznymi agencjami adopcyjnymi, licencjonowanymi przez rządy innych państw lub bezpośrednio z organami centralnymi państw-stron Konwencji Haskiej.

Zagraniczna agencja adopcyjna może prowadzić swoją działalność na terenie Polski, po uzyskaniu właściwego pozwolenia, wydawanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. W 2014 r. na terenie Polski działały 32 takie organizacje.

VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2014

1. Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy

Ustawa, w art. 186 pkt 5 lit. a wymienia, wśród zadań wojewody, monitorowanie realizacji zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa odnośnie do zadań wskazanych w ustawie oraz nadzór w odniesieniu do placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (art. 186 pkt 3).

Natomiast wśród zadań ministra właściwego do spraw rodziny, w art. 187 ustawy, wymienia się obowiązek monitorowania realizacji zadań wynikających z ustawy. Resort pracy realizuje obowiązek, o którym mowa powyżej poprzez: indywidualne wystąpienia do wydziałów polityki społecznej o przeprowadzenie kontroli doraźnej lub zbadanie sytuacji dzieci sygnalizowanej w korespondencji kierowanej do resortu pracy, odpowiedzi na liczne pisma jednostek samorządowych i obywateli, realizację programów dofinansowania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie działań regulowanych ustawą, wymianę opinii i informacji w toku debat i konferencji, a także gromadzenie i analizowanie sprawozdawczości statystycznej.

W 2014 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej Władysław Kosiniak–Kamysz zwrócił się do poszczególnych wojewodów lub wydziałów polityki społecznej o następujące dane:

- 1) informację o sposobie sprawowania przez wojewodów nadzoru i kontroli nad prawidłowym funkcjonowaniem placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym o kontrolach kompleksowych, doraźnych i sprawdzających i ich zakresie wraz z wnioskami pokontrolnymi;
- 2) informację na temat liczby rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których umieszczane są dzieci niepełnosprawne, w poszczególnych powiatach;
- 3) informację na temat sytuacji dzieci, które zostały umieszczone w specjalnych ośrodkach wychowawczych, a powinny zostać umieszczone w instytucjach pieczy zastępczej;
- 4) informację o realizacji standardów dotyczących liczby dzieci i wieku dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w powiatach i sposobie dochodzenia do określonych prawem standardów.

Ponadto resort pracy i polityki społecznej zwrócił się do marszałków województw z pytaniem o plany rozwoju interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

2. Deinstytucjonalizacja i środki europejskie

- 1) Zgodnie z ustawą, w placówce opiekuńczo-wychowawczej są umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia w tego typu placówce jest możliwe w wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawia za tym stan jego zdrowia lub dotyczy to rodzeństwa. Standardy dotyczące placówek zakładają, że z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach

opiekuńczo-wychowawczych nie będzie niższy niż 10 lat, dodatkowo placówki te uzyskają też do stycznia 2021 r. standard 14-osobowy. Przepisy zatem wprowadzają nie określają daty całkowitej likwidacji placówek, tworzą jednak wymogi zmierzające do przekształcania istniejących jednostek, w instytucje małe, specjalistyczne, w których przebywać będą wychowankowie powyżej 10 roku życia, a także do podwyższania wieku i obniżania liczby dzieci poprzez umieszczanie ich w pieczy rodzinnej. Tak rozumianą deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą komplementarnie wspierać działania (również inwestycyjne) na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Z drugiej strony deinstytucjonalizacja musi być wspierana przez intensywną profilaktykę i podaż zindywidualizowanych usług na rzecz rodzin z dziećmi.

- 2) Elementem strategii promowania praw dzieci do wychowywania się w najwłaściwszym dla nich środowisku jest promocja i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej. W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (PO WER 2014-2020) z poziomu krajowego planuje wprowadzanie działań wspierających proces deinstytucjonalizacji pieczy w powiatach poprzez wprowadzanie narzędzia badawczego do oceny przebiegu procesu przemian jakościowych w pieczy zastępczej w oparciu o własne i pozyskane zasoby, kształcenie władz samorządowych w zakresie wykorzystania narzędzia do tworzenia indywidualnego modelu przekształceń pieczy zastępczej oraz kształcenie kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, mające na celu poprawę jakości wsparcia udzielanego rodzinom i dzieciom przez wszystkie szczeble samorządu lokalnego.
- 3) Ponadto, resort pracy i polityki społecznej czynił starania, aby w poszczególnych regionach środki finansowe pochodzące z funduszy Unii Europejskiej skierowane były w latach 2014–2020 na działania wdrażające strategię rozwoju usług wspierających rodziny wychowujące dzieci, a także wzmacniające proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w tym promowanie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i realizację standardów dotyczących wieku i liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przez umieszczanie ich w rodzinnej pieczy zastępczej. Ważnym zadaniem w kontekście rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej jest sprawa pozyskiwania kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe, tak, aby możliwym było – tam gdzie to zasadne – umieszczenie dziecka w pieczy rodzinnej. Piecza instytucjonalna docelowo winna być stosowana jedynie w sytuacjach szczególnych, wymagających zastosowania wobec starszego dziecka specjalistycznej terapii czy leczenia.
- 4) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej od 2014 roku jest włączone w prace jednej z Grup Roboczych Rady Państw Morza Bałtyckiego ds. Współpracy na Rzecz Dzieci Zagrożonych (EGCC). Grupa identyfikuje problemy oraz inicjuje i wspiera działania kooperacyjne krajów członkowskich na rzecz szeroko pojętych praw dzieci i młodzieży na poziomie lokalnym i w regionie Morza Bałtyckiego realizując programy działania w wyznaczonych przez RPMB obszarach – zwłaszcza Safe and Secure Region. Wybory priorytetów grupy EGCC są zgodne z zaleceniami i tematami podejmowanymi przez Komisję Europejską i Radę Europy oraz z Konwencjami i innymi strategicznymi dokumentami międzynarodowymi. Obecnie zadania grupy koncentrują się głównie na promowaniu praw dziecka w wielu obszarach, działaniach na rzecz wczesnej interwencji i promowania profilaktyki na

rzecz rodzin wychowujących dzieci, ochronie dzieci, promocji praw dziecka i jego bezpieczeństwa w instytucjach pieczy zastępczej oraz działania na rzecz przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki sprawowanej przez rodzinne lub zbliżone do rodzinnych form pieczy zastępczej (deinstytucjonalizacja). W maju 2015 roku – podczas prezydencji estońskiej w RPMB zostały przyjęte „*Rekomendacje dotyczące wsparcia rodziny i rozwoju alternatywnych form opieki zastępczej*”, które stanowią swoisty scenariusz działań w obszarze wsparcia rodziny, pieczy zastępczej i wdrażania procesu deinstytucjonalizacji.

W lipcu 2015 roku Polska przejmuje roczną prezydencję w Radzie Państw Morza Bałtyckiego. Wśród priorytetów polskiej prezydencji znalazło się kontynuowanie współpracy w ramach polityki bałtyckiej (priorytet: Safe and Secure Region), zwłaszcza w obszarze wymiany doświadczeń oraz promowania bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, w tym między innymi podejmowania działań na rzecz dezinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, pozyskiwania kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej, budowania standardów bezpiecznej pieczy zastępczej oraz podejmowania problematyki rodziny, rodzicielstwa zastępczego i adopcji.

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2014 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy

Wydatki na realizację ustawy w 2014 r. wyniosły ogółem ponad 2,25 mld zł, i były o 88 986 tys. zł, tj. o 4,1% wyższe niż w 2013 r. Z powyższej kwoty przeznaczone zostało:

- 953 343 tys. zł, na rodziny zastępcze, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2013 o 56 390 tys. zł tj. o 6,3%,
- 1 174 761 tys. zł na placówki opiekuńczo-wychowawcze, co oznacza utrzymanie wydatków na poziomie 2013 r.,
- 122 547 tys. zł na wspieranie rodziny, co oznacza wzrost w stosunku do 2013 r. o 32 595 tys. zł, tj. o 36%.

Należy zwrócić uwagę nie tylko na rosnące wydatki samorządów na realizację zadań wynikających z ustawy, ale i na istotne zmiany w udziale poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego w tych wydatkach. W 2013 roku nastąpił wzrost wydatków samorządu gminnego wynikający z konieczności ponoszenia wyższych niż w roku 2013 kosztów współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej (10% kosztów w pierwszym roku pobytu dzieci w pieczy zastępczej i odpowiednio 30% i 50% kosztów, jeśli dziecko przebywa w pieczy 2 lub 3 i więcej lat).

W dalszych latach wydatki na realizację ustawy będą się jeszcze bardziej zwiększać, co związane jest z:

- a) procesem wymaganej deinstytucjonalizacji i wdrażania odpowiednich standardów, co do liczby i wieku dzieci w poszczególnych formach pieczy zastępczej,
- b) z pożądanym wzrostem liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej,
- c) obligatoryjnością od 2015 r powoływania asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,

- d) brakiem obniżania kosztów świadczeń na utrzymanie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej o 50 % dochodów dziecka (zmiana wprowadzona ustawą nowelizującą z dnia 25 lipca 2014 roku),
- e) współfinansowanie pobytu dzieci przebywających zgodnie z decyzją sądu opiekuńczego w instytucjach podległych resortowi zdrowia,
- f) przejmowanie do systemu pieczy zastępczej dzieci umieszczanych uprzednio w instytucjach podległych resortowi edukacji.

W 2014 r. ze środków budżetu państwa, na realizację zadań wynikających z ustawy, uruchomiono kwotę 111,1 mln zł., z tego:

- 4,3 mln zł na uzupełnienie wydatków na funkcjonowanie ośrodków adopcyjnych, co wraz ze środkami w budżetach wojewodów oznacza kwotę w wysokości 29,1 mln zł,
- 57,9 mln zł na wspieranie rodziny poprzez dofinansowanie zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z powoływaniem w gminach stanowisk asystenta rodziny,
- 3,0 mln zł na finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 21,1 mln zł na rodziny zastępcze – dofinansowanie wydatków bieżących powiatów na wynagrodzenia dla zawodowych rodzin zastępczych oraz na wynagrodzenia dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka, wsparcie organizacji szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze, kandydatów na osoby prowadzące rodzinne domy dziecka oraz szkoleń dla istniejących zawodowych rodzin zastępczych, dofinansowanie kosztów wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz wsparcie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w zakresie dofinansowania niektórych świadczeń.

Mając na uwadze doświadczenia w realizacji ustawy w latach 2012-2014, w tym zauważalną skuteczność działalności asystenta rodziny oraz koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, a także mając na uwadze potrzebę deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej poprzez powoływanie nowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, za zasadne uznać należy przyjęcie wieloletniego programu dofinansowania, dedykowanego procesowi deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce, rozumianego zgodnie z *Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności* (dokument przygotowany przez Europejską Grupę Ekspertów działającą przy Komisji Europejskiej) jako przejście z opieki instytucjonalnej na opiekę świadczoną w środowisku lokalnym. Strategie tego typu są postulowane przez specjalistów zajmujących się problematyką deinstytucjonalizacji i w niektórych krajach europejskich (w ostatnim okresie Litwa) takie strategie zostały przez władze przyjęte. Ich celem jest wprowadzenie mechanizmów zachęcających władze samorządowe do rozwoju usług opartych o środowisko lokalne i ograniczanie roli instytucji w opiece nad dzieckiem.

VIII. Podsumowanie

1. Powołanie asystenta rodziny w 2014 r. było nadal zadaniem fakultatywnym dla gmin, jednak mimo tej dobrowolności asystentów zatrudniono w większości gmin. W 2014 r. zatrudnionych było ponad 3,3 tys. asystentów rodziny. Ich zatrudnienie zwiększyło się o ponad 12% w stosunku do 2013 r. Z budżetu państwa sfinansowane zostało zatrudnienie ponad 80% ogółu asystentów zatrudnionych w 2014 r. Z usług asystentów rodziny w 2014 r. skorzystało ogółem 37 876 rodzin, w tym 2 368 rodziny zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2013 oznacza to znaczny, bo 56%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2013 r. – były to 1 521 rodziny). Spośród 37 876 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2014 r., dla 11 235 rodzin (co stanowi 30% i jest o 1 pkt procentowy mniej niż w 2013 r.) współpraca ta zakończyła się w 2014 r., w tym w 4 859 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w ponad 43% rodzin, z którymi zakończono pracę w 2014 roku.
2. W 2014 r. funkcjonowało ponad 1,5 tys. gminnych placówek wsparcia dziennego w tym ponad połowa (52%) to placówki niepubliczne. Liczba ta oznacza, że w stosunku do 2013 r. funkcjonowało o 30 placówek wsparcia dziennego więcej. Do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało w roku sprawozdawczym ok. 38 438 dzieci. Oznacza to utrzymanie liczby dzieci uczęszczających na tym samym poziomie. Ponadto w 2014 r. działały 73 placówki wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 47 z nich prowadzonych było przez podmiot inny niż samorząd powiatowy. Należy zaznaczyć, że poza sprawozdawczością Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej znalazły się jeszcze placówki, które korzystając z przedłużenia okresu pozwalającego na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego bez konieczności spełnienia pełnych wymogów, o których mówi ustawa, do końca 2014 r., nie uzyskały w okresie sprawozdawczym stosownego zezwolenia. Jednakże nowelizacja ustawy z dnia 25 lipca 2014 r. wprowadziła zmiany przewidujące wydłużenie terminu, w którym placówki wsparcia dziennego funkcjonujące na podstawie przepisów dotychczasowych powinny zapewnić dzieciom bezpieczne i higieniczne warunki pobytu. Nowy termin to 30 czerwca 2015 r., do tego czasu wójt powinien potwierdzić spełnienie tych warunków przez funkcjonujące placówki wsparcia dziennego.
3. Liczba rodzin wspierających nie zmieniała się w stosunku do roku 2013. W 2014 r. funkcjonowały nadal 44 rodziny wspierające, z pomocy których skorzystało 49 rodzin. Oznacza to, zatem, że ta forma wsparcia rodziny naturalnej jest jeszcze mało rozpowszechniona wśród samorządów. Powodem tak małego zainteresowania w korzystaniu z tej formy wsparcia rodziny może być fakt, iż samorządy nadal nie mają doświadczenia w jej realizacji. Inaczej bowiem sytuacja przedstawia się w odniesieniu do asystentów rodziny, czy placówek wsparcia dziennego, które przed wejście w życie ustawy były już przez samorządy realizowane.
4. Szczególną uwagę należy zwrócić na wzrost liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2014 r. zatrudnionych było 1092 koordynatorów, co stanowi wzrost ich liczby o 14,4%, choć w stosunku do liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej objętych pomocą koordynatora, ich liczba jest nadal niewystarczająca.

W 2014 r. pod opieką 1 092 koordynatorów znalazło się 27 652 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, co stanowi ponad 70% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.

5. W 2014 r. w powiatach udzielono rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka 102 064 porady w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to wzrost o 3,7% stosunku do roku 2013 (98 330 porad).
6. W roku sprawozdawczym 2014 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 12 392 osób (w 2013 r. – 12 981 osób), co oznacza 4,5 procentowy spadek w stosunku do roku 2013. Najwięcej (62,2%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazywało na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych, ale i tak nastąpił tu nieznaczny spadek w stosunku do roku 2013. Niestety w roku 2014 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych w odniesieniu do kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe. Wzrost przeszkolonych osób nastąpił w odniesieniu do kandydatów na rodziny spokrewnione, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz kandydatów na pełnienie funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego.
7. O 1 059 podmiotów spadła liczba rodzinnych form pieczy zastępczej w porównaniu z 2013 r. W większości był to spadek w liczbie rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem i liczbie rodzin niezawodowych.
8. W 2014 r. nastąpił wzrost liczby rodzinnych domów dziecka jako formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi. W 2013 r. funkcjonowało 330 rodzinnych domów dziecka, natomiast na koniec 2014 r. funkcjonowało ich 395, co stanowi wzrost o 20%. Rodzinne domy dziecka stanowią obecnie 10% w strukturze podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.
9. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2014 r. wyniosła ogółem 77 348 dzieci, wobec 78 675 dzieci w 2013 r., co oznacza spadek o 1,7%. Liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej w 2014 r. była o 1 327 osób niższa niż w 2013 r.
10. Minimalnie zmalała średnia liczba dzieci przebywających w zawodowych formach rodzinnej pieczy zastępczej. W 2014 r. średnio w rodzinach zastępczych zawodowych wychowywało się ponad troje dzieci (w 2013 r. średnio w rodzinach zastępczych wychowywało się około 4 dzieci).
11. W 2014 r. o 94 zwiększyła się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do 2013 r., w tym o 15 liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych typu specjalistyczno-terapeutycznego (w 2013 r. – 30 placówek, w 2014 r. – 45 placówek).
12. Zmniejszyła się liczba dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (na dzień 31 grudnia 2014 r. w placówkach tych przebywało łącznie 19 697 dzieci, co w porównaniu z rokiem 2013 oznacza, że było w nich o 408 dzieci mniej). Ogólnie pozytywnym zjawiskiem jest zmniejszająca się liczba dzieci w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w odniesieniu do roku poprzedniego, pomimo, że ogólnie placówek opiekuńczo-wychowawczych jest więcej niż w roku ubiegłym, tj. w 2013. Oznacza to bowiem wyższy standard placówek opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do liczby dzieci.
13. Liczba dzieci (małoletnich – do 18 roku życia), które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2013 r. zwiększyła się o 117 dzieci, co potwierdzać może skuteczność i efektywność szeroko rozumianego systemu wsparcia (asystenci, koordynatorzy itp.).

14. W 2014 r. przybyły trzy nowe regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne.
15. Należy zauważyć wzrost wydatków na zawodowe formy pieczy zastępczej w tym wydatków na wynagrodzenia rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Konsekwencją tego zjawiska jest wzrost średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w pieczy zastępczej typu rodzinnego. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2014 r. ok. 969 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 2,9% (w 2013 r. 941 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 1 900 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 2,9% (w 2013 r. 1 847 zł).
16. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2014 r. ok. 3 824 zł, co oznacza wzrost o 67 zł w stosunku do roku 2013.
17. W 2014 r. znacznie wzrosły wydatki gmin na współfinansowanie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyniosły one 40 105 tys. zł. Wkład poniesiony przez gminy stanowił zatem 6% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2014 r. W 2013 r. procentowy udział gmin w tych wydatkach wynosił 2,7%.
18. Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych osobom usamodzielnianym w 2014 r. wzrosła w stosunku do liczby tych świadczeń w 2013 r. (w 2013 r. udzielono łącznie ponad 191 tys. świadczeń). Podobnie jak w roku 2013, najwięcej świadczeń w 2014 roku udzielono na kontynuowanie nauki (94% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2013 roku o 2,1%. Poza tym, tak jak w 2013 r, najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, chociaż liczba przypadków, w których jej udzielono wzrosła w stosunku do 2013 r.
19. W stosunku do roku 2013 r. w roku 2014 wzrosła liczba porad udzielonych przez ośrodki adopcyjne, co może być związane ze zmianą struktury funkcjonowania ośrodków adopcyjnych. Szczególnie duży wzrost można zaobserwować wśród porad udzielanych rodzinom przysposabiającym (31 630 w 2014 r.; 30 260 w 2013 r.) oraz 25 % wzrost porad w postępowaniu postadopcyjnym.
20. W stosunku do 2013 r., w okresie sprawozdawczym – przy dość znacznym wzroście liczby wydanych zgód na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o których mowa w art. 17 pkt c Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, liczba dzieci, których te zgody dotyczą, nie uległa istotnej zmianie (w 2013 r. wydano 212 takie zgody, które dotyczyły 358 dzieci; w 2014 r. wydano zgodę w 247 sprawach, które dotyczyły 352 dzieci). Zjawisko to może oznaczać, że w 2014 roku nastąpiło więcej przysposobień pojedynczych dzieci w stosunku do ubiegłego roku, a jednocześnie dla mniejszej niż w 2013 roku liczby rodzeństw udało się wskazać kandydatów lub były to mniej liczne rodzeństwa.
21. Nastąpiło zmniejszenie liczby przysposobionych dzieci (w 2013 r. przysposobiono 3 537 dzieci, w 2014 r.– 3 492). Nadal najmniej liczną grupą dzieci przysposobianych są dzieci w wieku powyżej 10 lat (17%). Natomiast spadła liczba dzieci przysposobionych w przedziale wiekowym od 0 do 4 lat (w 2013 r. było 1 816 dzieci, a w 2014 r. 1 747), jednak przy niewielkim spadku ogólnej liczby przysposobionych dzieci może to oznaczać, że nadal utrzymuje się w Polsce tendencja zwiększonego zainteresowania adopcją dzieci młodszych.
22. W stosunku do 2013 roku wzrosła liczba adopcji w tzw. adopcji blankietowej, co może wynikać ze wzrostu świadomości przyszłych matek odnośnie do

alternatywnych możliwości zabezpieczenia dziecku właściwej opieki, a także wzrost zaufania do instytucji będących realizatorami ustawy.

Aneks

I. Rodziny zastępcze

Tab. 1. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005–2014

Lata	Rodziny spokrewnione z dzieckiem	Rodziny niezawodowe*	Zawodowe rodziny zastępcze**					Rodzinne domy dziecka
			ogółem	zawodowe	wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia rodzinnego	
2005	35 592	5 790	625	x	152	40	469	X
2006	36 394	6 054	885	x	318	59	508	X
2007	36 788	6 267	1 102	x	495	86	521	X
2008	36 880	6 326	1 321	x	661	115	547	X
2009	36 762	6 200	1 483	x	777	167	550	X
2010	36 673	6 242	1 674	x	902	208	574	X
2011	36 701	6 227	1 906	x	1035	252	625	X
2012	25 836	12 162	1 843	1 036	x	264	543	228
2013	25 842	12 182	1 906	1 099	x	256	551	330
2014	25 071	11 711	2 024	1 215	x	251	558	395

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2014 r. (stan na dzień 31grudnia)

* - do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem

** - do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2005–2014

Lata	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych*	Liczba dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych**					Liczba dzieci w rodzinnych domach dziecka
			Ogółem	zawodowe	wielodzietnych	specjalistycznych	o charakterze pogotowia rodzinnego	
2005	46 261	9 219	3 865	x	711	77	3 077	x
2006	46 831	9 661	5 062	x	1 554	141	3 367	x
2007	48 488	10 198	6 313	x	2 397	203	3 713	x
2008	48 450	10 143	7 433	x	3 370	278	3 785	x
2009	48 111	9 852	8 013	x	4 018	387	3 608	x
2010	47 981	9 809	8 617	x	4 516	428	3 673	x
2011	47 907	9 763	9 301	x	5 079	533	3 689	x
2012	33 769	16 383	6 454	3 935	x	606	1 913	1 476
2013	33 306	16 431	6 727	4 035	x	583	2 109	2 106
2014	32 405	15 890	6 773	4 194	x	568	2 017	2 583

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2014 r. (stan na dzień 31 grudnia.)

* - do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem

** - do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze

II. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Tab. 1. Liczba placówek opiekuńczo- wychowawczych z podziałem na poszczególne typy

Lata	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne*
2005	55	267	301	102
2006	52	263	283	129
2007	44	274	263	154
2008	37	279	259	166
2009	38	267	268	189
2010	35	282	277	177
2011	31	282	291	181
2012	123	267	515	13
2013	149	242	625	30
2014	166	238	712	45

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2014 r. (stan na dzień 31grudnia)

* do 2011 placówki wielofunkcyjne

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych

Lata	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego	Liczba dzieci w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych*
2005	4 157	2 252	16 527	7 736
2006	4 998	2 187	13 951	10 890
2007	4 619	2 261	12 505	12 234
2008	2 955	2 226	11 343	13 291
2009	2 628	2 242	11 106	13 736
2010	2 058	2 495	10 660	13 404
2011	1 819	2 524	10 787	13 003
2012	2 217	2 232	15 967	109
2013	1 927	2 030	15 626	366
2014	1 801	1 963	15 324	429

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2014 r. (stan na dzień 31 grudnia)

* do 2011 placówki wielofunkcyjne